

Budsjettnemnda for jordbruket
12.04.2018
opprettet 20.04.2018

Utredning nr. 2

REFERANSEBRUKSBEREGNINGER 2018
Beregninger basert på driftsgranskingene

INNHold	Side
1 INNLEDNING	4
1.1 Generelt	4
1.2 Hovedresultater	6
2 ÅRETS REFERANSEBRUKSBEREGNINGER	7
3 PRINSIPPER FOR REFERANSEBRUKSBEREGNINGER BASERT PÅ DRIFTSGRANSKINGENE	10
3.1 Bygd på driftsgranskingene	10
3.2 Tilskuddsberegning	10
3.3 Registrert arbeid og kapital	10
3.4 Nærmere om avskrivningsprinsippets betydning	11
3.5 Nærmere om investeringstidspunktets betydning	11
3.6 Gjeldsandeler	13
3.7 Leid arbeid / arbeidsgiveravgift	13
4 FRA DRIFTSGRANSKINGSBRUK TIL REFERANSEBRUK	14
4.1 Generelt	14
4.2 Arbeidsforbruk	14
4.3 Normalisering av avlingsnivået for korn og potet	14
4.4 Avlingsnivået for øvrige vekster	15
4.5 Verdiendring på buskap og varelager	16
5 VOLUMFRAMREGNING PÅ REFERANSEBRUKENE	17
5.1 Beregningsmetode og forutsetninger	17
5.2 Skift i volumutviklingen	17
5.3 Resultat av volumframregningen på referansebrukene	17
6 PRISER PÅ ENKELTE POSTER PÅ REFERANSEBRUKENE	19
6.1 Korn	19

6.2	Poteter	19
6.3	Melkeprisen	19
6.4	Kjøtt	20
6.5	Ull	20
6.6	Annet	21
7	TILSKUDD	22
7.1	Pristilskudd	22
7.1.1	Grunntilskudd	22
7.1.2	Distriktstilskudd melk	22
7.1.3	Distriktstilskudd kjøtt og egg	23
7.1.4	Kvalitetstilskudd storfekjøtt	23
7.1.5	Tilskudd for lammeslakt og kjeslakt	24
7.2	Driftstilskudd per foretak	24
7.3	Tilskudd til husdyr	25
7.4	Refusjon av avløserutgifter ved ferie og fritid	28
7.5	Refusjon av avløserutgifter ved sykdom m.v.	28
7.6	Areal - og kulturlandskapstilskudd	29
7.7	Tilskudd til dyr på beite	31
7.8	Bunnfradrag	32
8	FRAMREGNINGSGRUNNLAG	33
8.1	Oversikt	33
8.2	Årgangsindekser	36
8.3	Leid arbeid	36
8.4	Tilskudd	36
9	BEREGNINGRESULTATER	37
9.1	Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk	37
9.2	Økologisk melkeproduksjon	52
9.3	Analyse av kombinerte produksjoner	54
9.4	Sammenligning av resultatene i referansebrukssystemet med resultatene fra normaliserte regnskaper	56

1 INNLEDNING

1.1 Generelt

Referansebruksberegningene er beregninger på bruksnivå for ulike produksjoner, bruksstørrelser og områder. Hensikten med beregningene er blant annet å vise inntektsutviklingen og å beregne virkninger av endringer som følge av jordbruksoppgjørene. Referansebruksberegningene er en del av grunnlagsmaterialet til jordbruksforhandlingene.

Fra og med 2001 bygger beregningene på driftsgranskingene med registrerte tall. Materialet er først gruppert etter produksjoner. Deretter er det oppdelt etter distrikt og struktur. Referansebrukene er ikke direkte sammenlignbare med referansebruksberegninger gjort tidligere enn 2001. Sammenligning mellom referansebruksberegninger med ulikt utgivelsesår må også frarådes, først og fremst fordi det er utskifting av deltakerbruk bak referansebruk og dernest fordi det enkelte år er endret på utvalgs-kriteriene og nummerering for noen referansebruk.

Om bakgrunnen for omleggingen fra 2001 siterer vi fra St.meld.nr. 19 (1999-2000) «Om norsk landbruk og matproduksjon» der det står følgende:

«Referansebrukssystemet erstattet etter St.prp. nr. 8 (1992-93) det tidligere modellbrukssystemet. Referansebrukene gir grunnlag for å vurdere effektene av virkemiddelbruken innenfor jordbruket for ulike bruksgrupper, distrikter og produksjoner. Til tross for de forenklingene dette medførte, benyttes det i dag betydelige ressurser på å omarbeide deler av og supplere driftsgranskingsmaterialet. Det er også betydelig usikkerhet knyttet til normeringen av arbeid og kapital som skjer ved utarbeidelsen av referansebrukene i dag. For å forenkle systemet ytterligere og i større grad å analysere forskjeller i inntektene innenfor og mellom produksjoner og regioner, foreslås det at man nytter grupper av bruk i driftsgranskingsmaterialet mest mulig direkte uten normering av arbeid og kapital. En viktig forbedring med en slik omlegging vil være at man sikrer et større datatilfang bak tallmaterialet.»

Det er etter dette nyttet grupper av bruk i driftsgranskingsmaterialet mest mulig direkte, uten normering av arbeid eller kapital.

Det er grunn til å understreke at referansebrukene ikke representerer hele jordbruket. Mange jordbruksbedrifter kan ha en produksjon som er dekket av referansebruksberegningene, men de vil likevel ikke kjenne seg igjen i referansebruksberegningene fordi en selv for eksempel har et annet produksjonsomfang, et annet investeringsomfang eller et annet investeringsår enn det gjennomsnittet et referansebruk viser.

Budsjettnemnda gjorde i 2011 nærmere vurderinger av situasjonen for store melkeproduksjonsbruk som har investert i nyere tid. Referansebrukene 12, 13 og 14 ble gitt nye utvalgs-kriterier. Dette førte til at både referansebruk 13 og 14 fikk økt årskuttall i forhold til tidligere års beregninger. Samdrifter med melkeproduksjon ble tatt inn som et referansebruk.

Til beregningene i 2014 hadde Budsjettnemnda en gjennomgang av referansebrukene med korn med hensyn til representativitet og størrelse. Nemnda vurderte både ulike alternative utvalgs-kriterier for og eventuelle endringer i antallet av referansebrukene med korn. Datagrunnlaget (driftsgranskingsmaterialet) gir imidlertid begrensninger for hva som er mulig. Nemnda vedtok å beholde referansebrukene nr. 2 og 22 uendret, og å endre utvalgs-kriteriene for referansebruk nr. 23 til å omfatte de 20 største kornbrukene på Østlandet.

I avsnitt 9.4 ble det i 2014 tatt inn en liten vurdering av tre referansebruk med kombinerte produksjoner, for å belyse hvilken betydning hver produksjonsgren har.

I fjorårets beregninger ble referansebruk 28 «Samdrift melkeproduksjon» tatt ut. Årsaken var at det fra og med regnskapsåret 2015, som var basisår i fjorårets referansebruksberegninger, ikke lenger er særvirkemidler for samdrift i melkeproduksjon og

at partene derfor heller ikke har behov for dette referansebruket under jordbruksforhandlingene. Foretak organisert som samdrift med melkeproduksjon og klassifisert som melkebruk i driftsgranskingsmaterialet, er ikke en del av de ordinære driftsgranskingsbrukene. Disse melkesamdriftene gikk tidligere derfor ikke inn i noen av de andre referansebrukene med melk og storfeslakt. Fra og med regnskapsåret 2015 (fjorårets beregninger) inngår melkesamdriftene nå i det datamaterialet som referansebruksberegningene bruker på lik linje med de ordinære driftsgranskingsbrukene med melk. Dette innebærer at de fleste referansebrukene med melk og storfeslakt fra og med beregningene i 2017 i ulik grad har fått økt antall årskyr og produksjonsomfang sammenlignet med foregående år.

I årets beregning er eventuelle volumendringer fra regnskapsåret 2016 ikke regnet fram til 2017 og 2018 på de enkelte referansebrukene. Dette er begrunnet og nærmere forklart i kapittel 5. Det vil si at regnskapsresultatene for 2016 er bare regnet fram til 2017 og 2018 med endringer i priser på inntekter og kostnader, og endringer i tilskudd. Referansebrukene vil fortsatt være like godt egnet og anvendelig til det som er hovedformålet med beregningene; å vise utslag av endringer i jordbruksavtalesammenheng. Samtidig mener Budsjettnemnda det riktige vil være å ta hensyn til volumendringer som faktisk skjer i en framregningsperiode. Derfor vil en framover arbeide videre for å finne en sikrere metode for å gjøre dette.

I årets beregninger er referansebruksinndelingen og rekkefølgen på referansebrukene uendret i forhold til fjorårets beregninger. Årets referansebruk er beskrevet i kapittel 2.

1.2 Hovedresultater

Tabellene nedenfor viser det beregnede vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk inklusive beregnet utslag av jordbruksfradraget for de enkelte referansebruk.

Tabell 1. Vederlag til arbeid og egenkapital inklusive beregnet inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget, kroner per årsverk. Framregning eksklusive volumframregninger fra regnskapsåret 2016

	Årsverk	2016	2017	2018
1 Melk og storfeslakt. 29 årskyr, landet	2,013	382 500	388 800	378 200
2 Korn. 386 dekar korn, landet	0,416	272 400	281 200	231 500
3 Sau. 167 vinterfôra sauer, landet	1,214	218 300	175 400	167 100
4 Melkeproduksjon geit. 133 årsgeiter, landet	1,682	448 300	446 400	449 200
5 Svin/korn. 47 avlssvin + 378 dekar korn, landet	1,641	518 900	407 000	350 900
6 Egg/planteprod. 6596 høner + 266 dekar korn, landet	1,313	420 900	466 900	438 800
7 Potet/korn. 125 dekar poteter + 432 daa korn, landet	1,632	352 900	370 800	350 800
8 Storfeslakt/ammeku. 32 ammekyr, landet	1,248	293 200	298 900	294 100
9 Frukt og bær. 52 dekar frukt og bær, landet	1,919	352 800	352 600	359 600
10 Fjorfekjøtt/planteprodukter. 111 313 fjorfeslakt, landet	0,989	412 000	317 400	233 700

Tabell 2. Vederlag til arbeid og egenkapital inklusive beregnet inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget, kroner per årsverk. Framregning eksklusive volumframregninger fra regnskapsåret 2016

	Årsverk	2016	2017	2018
11 Økologisk melk og storfeslakt. 26 årskyr, landet	1,988	353 900	360 500	355 500
12 Melk (de 1/3 minste brukene). 15 årskyr, landet	1,738	316 800	323 000	324 300
13 Melk (de 1/3 største brukene). 46 årskyr, landet	2,360	422 700	429 000	408 400
14 Melk (de 25 største brukene). 65 årskyr, landet	2,809	484 800	490 300	462 800
15 Melk og storfeslakt. 33 årskyr, Østlandets flatbygder	2,035	406 300	405 500	363 700
16 Melk og storfeslakt. 27 årskyr, Østl. andre bygder	1,963	380 100	384 800	372 300
17 Melk og storfeslakt. 36 årskyr, Agder/Rogal. Jæren	1,853	438 300	448 600	414 400
18 Melk og storfeslakt. 26 årskyr, Ag./Ro. andre bygder	1,898	357 500	363 900	354 000
19 Melk og storfeslakt. 28 årskyr, Vestlandet	2,105	350 500	355 100	344 500
20 Melk og storfeslakt. 31 årskyr, Trøndelag	2,035	399 300	405 200	379 600
21 Melk og storfeslakt. 25 årskyr, Nord-Norge	2,002	393 900	400 800	391 900
22 Korn. <400 dekar korn (235 dekar korn), Østlandet	0,315	94 000	101 500	44 400
23 Korn (de 20 største brukene). 851 daa korn, Østlandet	0,780	478 700	493 200	440 700
24 Korn/svin. 331 dekar korn + 23 avlssvin, Trøndelag	0,945	477 900	386 100	332 800
25 Sau. 137 vinterfôra sauer, Vestlandet	1,125	174 500	143 000	138 600
26 Sau. 171 vinterfôra sauer, Nord-Norge	1,193	270 200	228 600	219 600
27 Sau (de 25 største brukene). 291 vinterfôra sauer, landet	1,625	272 200	213 300	202 300

2 Årets referansebruksberegninger

Beregningene omfatter 27 referansebruk presentert i de to tabellene 3 og 4 nedenfor.

Til beregningene i 2014 hadde Budsjettnemnda en gjennomgang av referansebrukene med korn med hensyn til representativitet og størrelse. Nemnda vedtok da å beholde referansebrukene nr. 2 og 22 uendret, og å endre utvalgskriteriene for referansebruk nr. 23 til å omfatte de 20 største kornbrukene på Østlandet.

I 2011 ble det tatt inn ett nytt referansebruk, referansebruk 28 «Samdrift melkeproduksjon». I fjorårets beregninger ble referansebruk 28 tatt ut igjen. Årsaken var at det fra og med regnskapsåret 2015, som var basisår i fjorårets referansebruksberegninger, ikke lenger er særvirkemidler for samdrift i melkeproduksjon og at partene derfor heller ikke har behov for dette referansebruket under jordbruksforhandlingene. Fra og med beregningene i 2017 (fjorårets beregninger) inngår melkesamdriftene nå i det datamaterialet som referansebruksberegningene bruker på lik linje med de ordinære driftsgranskingsbrukene med melk. Foretak organisert som samdrift med melkeproduksjon og klassifisert som melkebruk i driftsgranskingsmaterialet, er ikke en del av de ordinære driftsgranskingsbrukene. Disse melkesamdriftene gikk tidligere derfor ikke inn i noen av de andre referansebrukene med melk og storfeslakt. Fra og med regnskapsåret 2015 (fjorårets beregninger) inngår melkesamdriftene nå i det datamaterialet som referansebruksberegningene bruker på lik linje med de ordinære driftsgranskingsbrukene med melk.

Det ble i 2011 også gjort endringer i utvalgskriteriene for referansebrukene 12-14. Referansebruk nr. 12 og nr. 13 består nå henholdsvis av de 1/3 minste og de 1/3 største melkebrukene i driftsgranskingsmaterialet. Referansebruk nr. 14 består nå av de 25 største melkebrukene i driftsgranskingsmaterialet.

I 2007 ble det tatt inn to nye referansebruk, referansebruk 10 «Fjørfekjøtt og planteprodukter» og referansebruk 11 «Økologisk melk og storfeslakt». Kapitlet med en kort beskrivelse av gruppen av Debio-godkjente bruk med økologisk melkeproduksjon, er likevel beholdt.

Budsjettnemnda har valgt en gruppering i referansebruk med hovedinndeling etter produksjoner (tabell 3) og en videre inndeling etter geografi, struktur og driftsmåte av de tre driftsformene som har flest deltakerbruk i driftsgranskningene (tabell 4).

Referansebruksinndelingen og rekkefølgen på referansebrukene er uendret i forhold til fjorårets beregninger.

Tabell 3. Oversikt over referansebrukene. Produksjoner

Ref.bruk nr.	Produksjon og omfang	Område	Antall bruk i 2016
1	Melk og storfeslakt. 29 årskyr	Landet	332
2	Korn. 386 dekar korn	Landet	96
3	Sau. 167 vinterføra sauer	Landet	118
4	Melkeproduksjon geit. 133 årsgelter	Landet	20
5	Svin og korn. 47 avlssvin + 378 dekar korn	Landet	31
6	Egg og planteprodukter. 6596 høner + 266 dekar korn	Landet	15
7	Poteter og korn. 125 dekar poteter + 432 dekar korn	Landet	17
8	Storfeslakt/ammeku. 32 ammekyr	Landet	59
9	Frukt og bær. 52 dekar frukt og bær	Landet	26
10	Fjørfekjøtt og planteprodukter. 111 313 fjørfeslakt	Landet	18

Tabell 4. Oversikt over referansebrukene. Region, struktur og driftsmåte

Ref.bruk nr.	Produksjon og omfang	Område	Antall bruk i 2016
11	Økologisk melk og storfeslakt. 26 årskyr	Landet	21
12	Melk (de 1/3 minste brukene). 15 årskyr	Landet	111
13	Melk (de 1/3 største brukene). 46 årskyr	Landet	111
14	Melk (de 25 største brukene). 65 årskyr	Landet	25
15	Melk og storfeslakt. 33 årskyr	Østlandets flatbygder	25
16	Melk og storfeslakt. 27 årskyr	Østlandets andre bygder	40
17	Melk og storfeslakt. 36 årskyr	Agder og Rogaland, Jæren	19
18	Melk og storfeslakt. 26 årskyr	Agder og Rog. andre bygder	35
19	Melk og storfeslakt. 28 årskyr	Vestlandet	81
20	Melk og storfeslakt. 31 årskyr	Trøndelag	70
21	Melk og storfeslakt. 25 årskyr	Nord-Norge	62
22	Korn. <400 dekar korn (235 dekar korn)	Østlandet	54
23	Korn (de 20 største brukene). 851 daa korn	Østlandet	20
24	Korn og korn/svin. 331 daa + 23 avlssvin	Trøndelag	29
25	Sau. 137 vinterføra sauer	Vestlandet	26
26	Sau. 171 vinterføra sauer	Nord-Norge	22
27	Sau (de 25 største brukene). 291 v.f.sauer	Landet	25

Årets beregninger er basert på regnskapsmateriale fra 2016. Basisåret i beregningene er 2016, og disse tallene er som regel regnet fram til 2017 etter registrert prisutvikling i totalkalkylen for tilsvarende poster. Framregningen til 2018 er tilsvarende basert på budsjetterte priser i totalkalkylen. Alle mengder er holdt konstante i framregningsperioden og uttrykker dermed utviklingen for produsenter med uendret produksjonsomfang i framregningsperioden.

For å få flere viktige produksjoner representert, har en akseptert at enkelte referansebruk tas med selv om de bygger på relativt få driftsgranskingsbruk.

Ved inndelingen er det lagt mest vekt på produksjoner (tabell 3). Det kan være vanskelig å skille mellom effekter som skyldes geografi, effekter som skyldes struktur og effekter som skyldes driftsmåte (økologisk melk) når driftsgranskingsbrukene deles videre inn etter geografi, i størrelsesgrupper og etter driftsmåte. Samtidig er det slik at utslagene av tiltak på ulike driftsstørrelser er den effekten som forhandlingspartene selv enklest kan regne på ved hjelp av kalkyler. Ut fra dette er geografi prioritert framfor struktur ved den videre inndelingen av produksjoner (tabell 4).

Ut over de produksjonene som er nevnt i tabellene ovenfor, kan referansebrukene ha tilleggsproduksjoner med et relativt mindre omfang. Slike tilleggsproduksjoner kan iblant være en del av forklaringen på utslaget som framkommer på resultatmålet.

For framregningen er hvert referansebruk plassert til bestemte soner og regnet fram med satsendringene som gjelder den valgte geografiske soneplasseringen, jf. kapitlene 3.2 og 8.4. Tabellene under viser referansebrukenes soneplassering i årets beregninger.

Tabell 5. Oversikt over referansebrukenes soneplassering. Produksjoner

Ref.bruk nr.	Produksjon og omfang	Område	AK sone	Kjøtt sone	Melk sone
1	Melk og storfeslakt. 29 årskyr	Landet	5	2	D
2	Korn. 386 dekar korn	Landet	1		
3	Sau. 167 vinterføra sauer	Landet	5	2	
4	Melkeproduksjon geit. 133 årsgeiter	Landet	6	4	G
5	Svin og korn. 47 avlssvin + 378 dekar korn	Landet	1		
6	Egg og planteprodukter. 6596 høner + 266 dekar korn	Landet	1		
7	Poteter og korn. 125 dekar poteter + 432 dekar korn	Landet	1		
8	Storfeslakt/ammeku. 32 ammekyr	Landet	5	2	
9	Frukt og bær. 52 dekar frukt og bær	Landet	5	2	
10	Fjorfekjøtt og planteprodukter. 111 313 fjorfeslakt	Landet	1		

Tabell 6. Oversikt over referansebrukenes soneplassering. Region, struktur og driftsmåte

Ref.bruk nr.	Produksjon og omfang	Område	AK sone	Kjøtt sone	Melk sone
11	Økologisk melk og storfeslakt. 26 årskyr	Landet	5	2	D
12	Melk (de 1/3 minste brukene). 15 årskyr	Landet	5	2	D
13	Melk (de 1/3 største brukene). 46 årskyr	Landet	5	2	D
14	Melk (de 25 største brukene). 65 årskyr	Landet	5	2	D
15	Melk og storfeslakt. 33 årskyr	Østlandets flatbygder	1	1	B
16	Melk og storfeslakt. 27 årskyr	Østlandets andre bygder	5	2	C
17	Melk og storfeslakt. 36 årskyr	Agder og Rogal., Jæren	2	1	A
18	Melk og storfeslakt. 26 årskyr	Agd. og Rog. andre bygd.	5	2	B
19	Melk og storfeslakt. 28 årskyr	Vestlandet	5	2	D
20	Melk og storfeslakt. 31 årskyr	Trøndelag	4	2	C
21	Melk og storfeslakt. 25 årskyr	Nord-Norge	6	4	G
22	Korn. <400 dekar korn (235 dekar korn)	Østlandet	3		
23	Korn (20 største brukene). 851 daa korn	Østlandet	1		
24	Korn og korn/svin. 331 daa + 23 avlssvin	Trøndelag	4		
25	Sau. 137 vinterføra sauer	Vestlandet	5	2	
26	Sau. 171 vinterføra sauer	Nord-Norge	6	4	
27	Sau (25 største brukene). 291 v.f.sauer	Landet	5	3	

Et vedlegg med detaljerte beregninger for de enkelte referansebruk er ikke lagt ved i denne utredningen, men er å finne på internettadressen:

<https://nibio.no/tema/landbruksokonomi/budsjettmemnda-for-jordbruket/grunnlagsmateriale-til-jordbruksforhandlingene?locationfilter=true>

3 PRINSIPPER FOR REFERANSEBRUKSBEREGNINGER BASERT PÅ DRIFTSGRANSKINGENE

3.1 Bygd på driftsgranskingene

Hovedformålet med driftsgranskingene er å presentere årlige resultater og den mer langsiktige utviklingen for økonomien på gardsbruk der inntekten fra jordbruket har et vesentlig omfang. Undersøkelsen er gjort med grunnlag i skatteregnskap og tilleggsopplysninger om areal, avlinger og arbeidsinnsats. Skatteregnskapene er innhentet fra drøyt 900 jordbruksbedrifter som er spredt rundt i hele landet. Skatteregnskapene blir omarbeidet til driftsregnskap. Det er data fra driftsregnskapene som går inn i driftsgranskingene. Driftsgranskingene omfatter i hovedsak familiebruk med en arbeidsinnsats på ett årsverk eller mer.

Budsjettnemnda har lagt vekt på å benytte driftsgranskingsresultatene direkte så langt som mulig, men har likevel funnet det hensiktsmessig å jevne ut tilfeldige avlingsvariasjoner (normalisere) for kornavlinger og potetavlinger når arealet har et visst omfang (se avsnitt 4.3).

3.2 Tilskuddsberegning

Når vi regner gjennomsnittlige tilskudd for grupper av bruk i driftsgranskingene, vil ingen av driftsgranskingsbrukene som inngår, faktisk ha hatt disse gjennomsnittstilskuddene.

For framregningen er hvert referansebruk plassert til bestemte soner, og regnet fram med *satsendringene* som gjelder for den valgte geografiske soneplasseringen. Framregningen av tilskuddene i selve referansebruksberegningene baseres så på den samme absolutte endringen.

Framregningen av tilskuddene må reflektere de regnskapsresultatene en vil forvente å få i de to framregningsårene.

3.3 Registrert arbeid og kapital

Driftsgranskingene viser registrerte størrelser for arbeid og kapital. Kapitalgodtgjøringen i driftsgranskingene er annerledes enn i totalkalkylen.

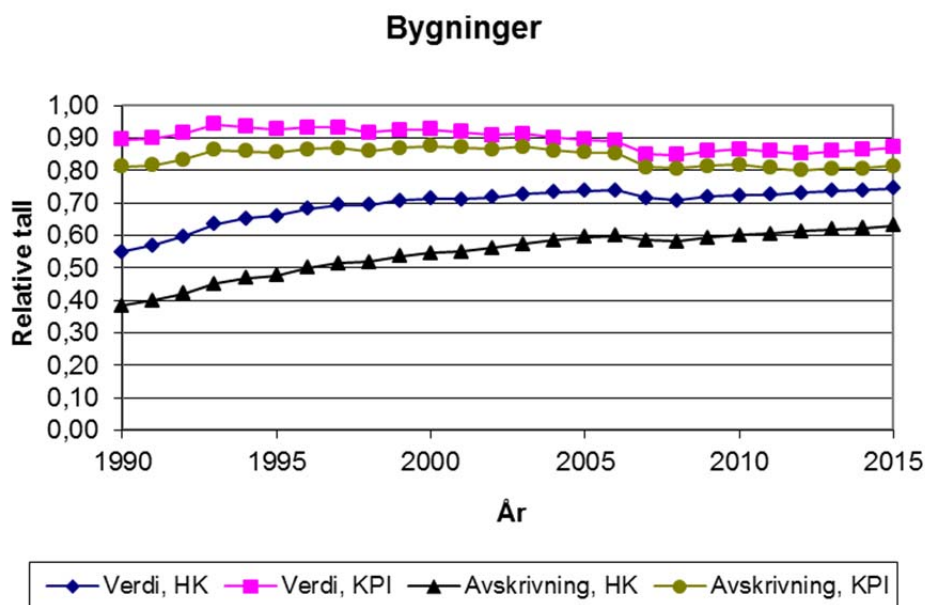
I driftsgranskingene er kapitalen verdsatt og avskrivningene kalkulert ut fra prinsippet om historisk kostnad. Dette samsvarer med hovedprinsippet i norsk regnskapslovgivning og praksis, og brukes også i skatteregnskap og finansregnskap. Kostnaden på anskaffelsestidspunktet aktiveres i driftsregnskapet med registrerte nominelle kroner og utgjør avskrivningsgrunnlaget. Det betyr at balansen ikke justeres for endringene som ellers skjer i pengeverdiene over tid. Spesielt i perioder med høy inflasjon, og spesielt for eiendeler med lang levetid, vil en med historisk kost få relativt lave verdifastsettelser i balansen. I driftsgranskingene brukes det lineær avskrivning over den enkelte eiendels forventede levetid. Det regnes med en forventet levetid på 15 år for maskiner og biler, 20 år for grøfter og faste vanningsanlegg og 30 år for driftsbygninger.

Totalkalkylen for jordbruket er basert på en prisnivåjustert modell for verdsetting av kapital. Kapitalslitet (avskrivningene) blir da beregnet etter saldogprinsippet og med prisjustering i henhold til konsumprisindeksen.

Avskrivningene i referansebruksberegningene må forventes å bli lavere enn om en la samme prinsipp som i totalkalkylen til grunn. Rentekostnaden i referansebruksberegningene må forventes å bli høyere enn om en la samme prinsipp som i totalkalkylen til grunn.

3.4 Nærmere om avskrivningsprinsippets betydning

I figuren nedenfor er illustrert betydningen av tre vanlige verdsettingsprinsipper.

Figur 1 Avskrivninger og bokført verdi for bygninger etter historisk kost (HK) og KPI-justering sammenlignet med gjenanskaffelsesverdi

Det er forutsatt jevne investeringer. Gjenanskaffelsesverdi som er nasjonalregnskapets prinsipp, er satt til 1,00. I Totalkalkylen prisnivåjusteres kapitalen med prisutviklingen (konsumprisindeksen). Det gir for bygninger verdier og avskrivninger på omtrent 90 prosent av det en ville fått med gjenanskaffelsesprinsippet. I skatteregnskap, driftsgranskingene og på referansebrukene verdsettes eiendeler til historiske kostnad. For bygninger som har lang levetid betyr historisk kost at regnskapsverdiene bare blir 60-75 prosent av gjenanskaffelsesverdien, mens avskrivningene kan bli halvparten av de to andre prinsippene. Utslagene blir forsterket om investeringene ikke er jevne, men gjennomgående er av eldre dato.

Valg av avskrivningsprinsipp har også betydning for hvordan kapitalen godtgjøres. På referansebrukene (som i skatteregnskapet) regner en med nominelle rentekostnader. I Totalkalkylen, der en prisnivåjusterer kapitalen hvert år, er det realrenten på lånt kapital som kostnadsføres. Når kapitalslitet er regnet i årets pengeverdi, oppstår det en prisstigningseffekt på den lånte delen av kapitalen. Denne «effekt av finansiering» inntektsføres for å finne realrenten.

3.5 Nærmere om investeringstidspunktets betydning

Når investeringen ikke er jevne, det er prisstigning og avskrivningene beregnes etter historisk investeringskostnad, har investeringstidspunktet stor betydning for tolkningen av regnskapsmessig resultat. Når det brukes lineære avskrivninger, som i Driftsgranskingene og Referansebrukene, kostnadsføres det samme beløpet hvert år i avskrivningsperioden. For bygninger avskrives investeringene med like beløp årlig i 30 år. På grunn av prisstigning vil referansebruk med stor forskjell i gjennomsnittlig investeringstidspunkt, kunne gi relativt store forskjeller i regnskapsførte avskrivninger for den samme bygningen. Denne forskjellen vil være større dersom avskrivninger føres etter saldoprinsippet.

Dette kan illustreres med et eksempel. En jordbruksbedrift bygde en driftsbygning med inventar til 5 mill. kroner i 2000. En annen bedrift bygde eksakt samme bygning ti år senere. I følge prisindeksen økte byggekostnaden med 47,7 prosent. Regnskapsført avskrivning (kostnad) i 2010 var nesten 80.000 kroner høyere for foretaket med den nyeste, men identiske, driftsbygningen hvis det ble ført lineær avskrivning. Dersom avskrivningen ble gjort etter saldoprinsippet, og veid gjennomsnittlig avskrivingsatts for bygning og inventar er 6 prosent, ble forskjellen om lag 145.000 kroner.

Tabell 7. Illustrasjon av forskjell i regnskapsført avskrivning i 2010 for to identiske bygninger, bygd i henholdsvis 2000 og 2010. Kroner per foretak

	Bygd i 2000	Bygd i 2010	Differanse
Lineær avskrivning i 2010	166 700	246 200	-79 500
Saldoavskrivning i 2010	161 600	307 200	-145 600

Problemstillingen som er illustrert ovenfor, er generell for alle referansebrukene. Det betyr imidlertid mest i produksjoner der mange investeringer er gjort for forholdsvis lang tid tilbake. På referansebrukene kan dette illustreres for melkeproduksjon der materialet er stort nok til å inndele foretakene etter størrelse. Nedenfor er derfor noen melkeproduksjonsbruk med ulik størrelse sammenlignet.

Inndeling etter størrelse vil med stor sannsynlighet samtidig innebære en systematisk sortering av investeringstidspunkt. Referansebruk nr. 12 med 15 årskyr har trolig eldre driftsbygning enn referansebruk nr. 14 med 65 årskyr. For å sammenligne reelle forskjeller i enhetskostnader burde investeringstidspunktet vært likt. Det foreligger ikke data som viser gjennomsnittlig investeringstidspunkt for de ulike referansebrukene. Investeringstidspunktet har stor betydning for å vurdere kostnaden per årsku ved ulikt driftsomfang. Ulike innslag av leasing, som gir stor skjevfordeling av regnskapsført kostnad ved kapitalutstyret over dets levetid, kan også bidra til variasjon.

Samtidig er det sannsynlig at bruk med hovedinvesteringen langt tilbake i tid, vil ha noe mindre rasjonelle driftsopplegg, slik at investeringstidspunktet også har betydning for registrert arbeidsforbruk. Tabell 8 viser vesentlig større fall i antall arbeidstimer per årsku enn i regnskapsførte kostnader. Investeringstidspunktets betydning for resultatmålet «vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk» er derfor mindre enn om regnskapsførte avskrivninger per årsku og timer per årsku vurderes hver for seg.

Tabell 8. Regnskapsførte kostnader, arbeidsforbruk og driftsresultat for noen referansebruk med melk med forskjellig driftsomfang. Regnskapsåret 2016

	Referansebruksnummer			
	12	1	13	14
Antall årskyr	15	29	46	65
Sum avskrivninger, kroner	112 091	233 648	410 092	580 456
Sum kostnader, kroner	889 216	1 653 308	2 638 018	3 840 387
Sum arbeidstimer	3206	3714	4354	5183
Avskrivninger, kroner per årsku	7 423	8 141	8 857	8 930
Sum kostnader, kroner per årsku	58 888	57 607	56 977	59 083
Kostnader inkl. fam. arbeid og rentekrav på innsatt kapital, kroner per årsku	93 756	79 887	74 441	74 152
Sum arbeidstimer per årsku	212	129	94	80
Vederlag til arbeid og egenkapital, kroner	489 648	704 335	930 536	1 294 910
Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk, kroner	281 784	349 892	394 313	460 951

Flere undersøkelser viser fallende kostnader per bås plass med økende driftsomfang. Avskrivninger per årsku i tabell 8 illustrerer forskjeller i investeringstidspunkt mellom referansebrukene.

Kostnader inkludert verdsetting av familens arbeid til 183 kroner per time og verdsetting av innsatt kapital i jordbruket til 3 prosent rente, er også vist per årsku. Referansebruket med 15 årskyr har da en total kostnad per årsku som er om lag 26 prosent høyere enn referansebruket med 65 årskyr.

3.6 Gjeldsandeler

Jordbrukets andel av gjeldsrenter og kår er beregnet ut fra brukets totale kostnader til gjeldsrenter og kår, etter samme forhold som jordbrukets andel av brukets totale eiendeler. I totale eiendeler inngår eiendeler knyttet til andre næringer enn jordbruk og private eiendeler. En har da regnet eiendeler som gjennomsnittet av inngående balanse og utgående balanse i regnskapsåret. Det er driftsgranskingenes registrerte tall basert på historisk kost som er lagt til grunn både for eiendeler i jordbruket og for eiendeler totalt.

3.7 Leid arbeid / arbeidsgiveravgift

I referansebruksberegningene er sosiale avgifter (arbeidsgiveravgift) en del av posten «leid arbeid». Denne posten er spesifisert under kostnader, men legges til igjen før utregning av resultatmålet «vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk». Ved vurdering av vederlaget er altså leid arbeid og arbeidsgiveravgift behandlet etter samme prinsipp som i totalkalkylen, slik at det ikke skilles mellom leid arbeid og familiens arbeid ved beregning av inntektsnivået.

4 FRA DRIFTSGRANSKINGSBRUK TIL REFERANSEBRUK

4.1 Generelt

Alle referansebrukene framkommer i utgangspunktet som uveide gjennomsnitt av de driftsgranskingsbrukene som er tatt med i det aktuelle referansebruket. Referansebruksberegningene begrenser seg til jordbruksdelen av driftsgranskningene, det vil si at andre næringer og privatøkonomi ikke er behandlet.

Driftsgranskningene har, med unntak for arbeidstimer, ikke mengdeopplysninger på kostnadssiden. Oppsplittingen er på noen områder også mindre spesifisert enn på 1990-tallet, bl.a. ved at kraftfôr er samlet på en post.

4.2 Arbeidsforbruk

Antall årsverk på hvert referansebruk er beregnet ut fra uveide gjennomsnittlige registrerte arbeidsforbruk på de driftsgranskingsbrukene som inngår. Det regnes 1845 timer i et årsverk.

4.3 Normalisering av avlingsnivået for korn og potet

Avlingsnivået for korn og poteter slår mer direkte ut på inntekten enn det avlingsnivået for fôrvekstene vanligvis gjør. Korn og poteter vil også normalt være utsatt for større avlingsvariasjon fra år til år enn grovfôrvekstene. Kornavlingene på referansebrukene er normalisert ved å regne et rent aritmetisk gjennomsnitt over de 10 siste årene. Også potetavlingen på referansebruk 7 er normalisert ved å regne et rent aritmetisk gjennomsnitt over de 10 siste årene.

Tabell 9. Beregnet normalårsavling for poteter på referansebruk 7 i 2016. Kg/daa

Ref. bruk	Område	2016
7	Landet	2 455

I tabellen under er de beregnede normalårsavlingene for korn for 2016 stilt opp. Avlingene er ikke normalisert når arealet for det enkelte kornslag er mindre enn 5 dekar, og avlingene er bare normalisert for kornslagene bygg, havre og hvete. Enkelte referansebruk som har litt mer enn 5 dekar ett eller få år i 10-årsperioden 2007-2016, er ikke normalisert.

Kornavlingene på referansebruk 11 «Økologisk melk og storfeslakt» er ikke normalisert. Dette referansebruket har delvis hatt svært lave beregnede avlingstall flere år i 10-årsperioden og i enkelte år mangler det salgsavling for kornarealer. Årsaken kan i begge tilfeller være at kornavling fra disse arealene er brukt til eget fôr. Det kan bli feil å normalisere opp eller ned solgt kornavling samtidig som referansebruket kan ha brukt en del av avlingen for å redusere kostnadene til innkjøpt fôr.

Tabell 10. Beregnet normalårsavling per daa for korn i 2016 på de enkelte referansebruk. Kg korn med 15 prosent vann

Ref. bruk	Bygg	Havre	Hvete
	2016	2016	2016
1	327		
2	416	428	459
5	381	434	478
6	375	403	418
7	486	424	498
8	385		
10	459		427
13	312		
14	429	419 ¹	
15	339	339 ¹	331
20	379		
22	412	420	444
23	457	451	469
24	380	319	

1) Gjennomsnitt over de siste 8 år

4.4 Avlingsnivået for øvrige vekster

For øvrige vekster benyttes de registrerte avlingstallene i driftsgranskingene direkte.

Oljevekster og frukt er vekster med stor avlingsvariasjon mellom år. Det er ikke registrert avling eller pris i driftsgranskingene, og det er dermed ikke noe grunnlag for å normalisere disse avlingene på referansebrukene.

Spesielt for referansebruk 9 «Frukt og bær», der frukt utgjør en vesentlig del av produksjonsinntekten, betyr regnskapsårets avlingsnivå mye.

Året 2016 var et relativt bra fruktår i de fleste fruktdistriktene i Norge. Epleavlingene var gode, og de lå 28 prosent over middelet for de ti siste årene. 2016 var det nest beste avlingsåret for epler i perioden. Det blir dyrket lite pærer i Norge, og mye av arealet har unge trær med lavt avlingsnivå. Pæreavlingene lå 16 prosent under gjennomsnittet for siste tiåret. Moreller lå 14 prosent over middelet for siste tiåret, mens plommer lå 4 prosent under. Epleavlingene lå på 1 344 kg per dekar i snitt. Pæreavlingene lå på 531 kg per dekar, avlingene av plommer på 377 kg per dekar og avlingene av moreller på 437 kg per dekar.

Framregningen av frukt skjer på grunnlag av verdiposten for sum frukt i normaliserte regnskaper.

4.5 Verdiendring på buskap og varelager

Mengdeendringer på buskap og varelager føres i prinsippet som inntekt, men på grunn av at en holder alle mengder på referansebrukene konstant i framregningsperioden, får en ikke inn mengdeendringer i status. Eventuelle mengdeendringer i basisåret tas derfor ut som salg også i framregningsperioden med samme kvantum som i basisåret.

Det regnes ikke rente på varelager.

5 VOLUMFRAMREGNING PÅ REFERANSEBRUKENE

5.1 Beregningsmetode og forutsetninger

Siden volumet av alle faktorer låses fast i framregningsperioden, det vil si 2017 og 2018, har det vanligvis blitt gjort separate volumframregninger fra regnskapsåret. Budsjettnemnda har i år valgt å ikke inkludere volumframregning i referansebruksberegningene. Det vil si at regnskapsresultatene for 2016 er bare regnet fram til 2017 og 2018 med endringer i priser på inntekter og kostnader, og endringer i tilskudd.

Metoden en har benyttet tidligere år er å beregne trender på den historiske volumutviklingen og regne med at den historiske utviklingen vil videreføres. En har tatt med effekten av endringer i driftsomfang/bruksstørrelse som skjer over tid ved å regne trender på volumutvikling i inntekter, kostnader (utenom arbeidskraft og avskrivninger) og arbeidsforbruk.

Volumframregningene fra regnskapsåret har tidligere blitt gjort for referansebruk 1 (melk), 2 (korn), 3 (sau) og 5 (korn/gris). Beregningsresultatene for disse referansebrukene har så blitt brukt forholdsvis, etter vederlag per årsverk, for de andre referansebrukene med tilsvarende produksjon.

5.2 Skift i volumutviklingen

Et problem med å bruke historiske volumtrender er at metoden forholdsvis sent fanger opp endringer i volumutviklingen. Å regne lineær trend for en registrert volumutvikling på brukene i perioden 2009–2016 kan gi et dårlig bilde av volumutviklingen i perioden 2016–2018, dersom en får et skifte i produksjonsteknikk eller produksjonstilpasning som gir et brudd i en trend en har hatt noen år.

Skift i volumutviklingen har ofte sammenheng med skift i markedet. I noen produksjoner er det satt inn tiltak for å begrense produksjonen (egg, flere kjøttslag og melk) og det gjør metoden med å regne på historiske volumtrender mindre egnet enn den ellers ville vært.

5.3 Resultat av volumframregningen på referansebrukene

I tabellen nedenfor er resultater for volumframregningene for referansebruk 1, 2, 3 og 5 vist. Utslaget per årsverk per år er vist i kolonnen lengst til høyre. Resultatene er altså ikke regnet inn i årets referansebruksberegninger.

Tabell 11. Volumendringer, i 2016-priser og 1845 timer per årsverk

	Trend (årlig endring, 2016-priser) ¹						Per årsverk	
	Plante- prod. kr/bruk	Husdyr- prod. kr/bruk	Direkte tilskudd kr/bruk	Kostnader eks. kapital kr/bruk	Arbeids- forbruk timer/bruk	Innt-kostn (eks avskr.)+ tilsk. kr/bruk	Med eff. av endret arb.forbruk	
Melk og storfeslakt	1	900	41 200	18 400	36 600	-1	23 800	11 900
Korn	2	4 700	100	2 800	11 700	-5	-4 100	-8 700
Sau	3	200	3 200	12 100	9 000	-14	6 600	6 600
Korn/svin	5	6 000	34 600	3 300	4 700	-45	39 300	31 700

1) Prinsipielt burde avskrivninger også vært tatt med i beregningen, men de er det ikke på grunn av manglende spesifikasjoner i datagrunnlaget

Referansebrukene vil fortsatt være like godt egnet og anvendelig til det som er hovedformålet med beregningene; å vise utslag av endringer i jordbruksavtalesammenheng. Samtidig mener Budsjettnemnda det riktige vil være å ta hensyn til volumendringer som faktisk skjer i en framregningsperiode. Derfor vil en framover arbeide videre for å finne en sikrere metode for å gjøre dette.

6 PRISER PÅ ENKELTE POSTER PÅ REFERANSEBRUKENE

6.1 Korn

Registrert oppnådd pris på det enkelte referansebruk ligger til grunn.

Prisene for korn og oljefrø til modning regnes fram med de absolutte prisendringene i normaliserte regnskaper. I enkelte år blir det gjennomført pristrekk for korn på grunn av overproduksjon. Å framregne på grunnlag av totalkalkylen vil kunne gi feil inntektsutvikling på referansebrukene når kornavlingene samtidig skal normaliseres.

Korn- og oljefrøprisene i det normaliserte regnskapsåret 2016 er lik den beregnede budsjettprisen for 2017 før avtale. Denne er igjen lik avtalt basispris for kornåret 2016/2017. Eventuelle pristrekk for overproduksjon blir holdt utenfor. På samme måte blir korn- og oljefrøprisene i det normaliserte foreløpige regnskapsåret 2017 lik budsjettprisen for 2018 før avtale. For det normaliserte budsjettåret 2018 blir det i forhandlingsmaterialet brukt like korn- og oljefrøpriser som i det normaliserte foreløpige regnskapsåret 2017.

6.2 Poteter

Det er brukt registrert pris for poteter i regnskapsåret på alle referansebrukene. Potetprisen er regnet fram med den absolutte prisendringen for «Sum poteter» i normaliserte regnskaper.

Det er grunn til å tro at de oppnådde prisene det enkelte år i en viss grad vil variere med totalavlingen for landet. Totalavlingen er videre et produkt av både areal og avlingsnivå. Potetprisene her i landet kan også delvis være avhengig av potethøsten i andre land i det enkelte år. Det er derfor ikke opplagt at en potetpris regnet fram på grunnlag av oppnådde priser tidligere år, vil gi en riktig normalpris for regnskapsåret. En vurdering i 2001 av ulike sammenhenger der priser, avlingsnivå og totalavlinger for poteter fra driftsgranskingene, totalkalkylens ordinære og normaliserte regnskaper ble satt opp, viste ingen entydige sammenhenger mellom priser og avlingstall eller totalproduksjon. Prisnivået i driftsgranskingene viste relativt godt samsvar med prisnivået for posten «Sum poteter» i totalkalkylens ordinære og normaliserte regnskaper.

6.3 Melkeprisen

Melkeprisen i 2016 framkommer som gjennomsnittlige registrerte priser på de driftsgranskingsbrukene som inngår i referansebruket. Prisene er uten pristilskudd, dvs. at grunntilskudd og distriktstilskudd er skilt ut.

Framregningen fra 2016 blir gjort på grunnlag av utviklingen i totalkalkylens melkepris. I totalkalkylen føres etterbetalingen på det året den er opptjent. Det betyr at etterbetalinger som ble utbetalt til melkeprodusentene for eksempel i 2017, i totalkalkylen er ført som etterbetaling i 2016 (opptjeningsåret). Det ble fra og med beregningene i 2011 vedtatt å korrigere for denne ulike periodiseringen av etterbetalingene ved framregningen av melkeprisen i referansebruksberegningene.

Tabellen nedenfor viser melkeprisen og den ulike periodiseringen av etterbetalingene i de to beregningssystemene for årene 2012-2018.

Tabell 12. Melkepris og periodisering av etterbetaling. Kroner per liter

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Melkepris i totalkalkylen	4,75	4,80	5,20	5,55	5,65	5,59	5,57
Herav etterbetaling	0,26	0,26	0,43	0,59	0,66	0,57	0,50
Melkepris referansebruk 1	4,85	4,76	4,98	5,33	5,51	5,61	5,57
Herav etterbetaling	0,42	0,26	0,26	0,43	0,59	0,66	0,57

Tabellene under viser framregningen av melkeprisen på referansebruk 1 i årets beregninger.

Tabell 13. Melkeprisen på referansebruk 1 i 2016 og 2017. Kroner per liter

	2016	Utvikling fra 2016 til 2017	2017
Melkepris referansebruk 1	5,51		
+ endring melkepris, totalkalkylen		- 0,06	
- endring i etterbetaling, totalkalkylen		- 0,09	
+ endring i etterbetaling, driftsgranskingene		0,07	
=korrigert utvikling fra 2016 til 2017		= 0,10	
Melkepris referansebruk 1			5,61

Tabell 14. Melkeprisen på referansebruk 1 i 2017 og 2018. Kroner per liter

	2017	Utvikling fra 2017 til 2018	2018
Melkepris referansebruk 1	5,61		
+ endring melkepris, totalkalkylen		- 0,02	
- endring i etterbetaling, totalkalkylen		- 0,07	
+ endring i etterbetaling, driftsgranskingene		- 0,09	
=korrigert utvikling fra 2017 til 2018		= - 0,04	
Melkepris referansebruk 1			5,57

Pristillegget til produsent for økologisk produsert melk ble økt med 10 øre per liter fra 1. juli 2016. Dette er tatt hensyn til i framregningen av melkeprisen fra 2016 til 2017 på referansebruk 11 «Økologisk melk og storfeslakt» i årets referansebruksberegninger.

6.4 Kjøtt

For kjøtt regner en med de samme endringer i prisene i absolutte tall som beregnet i totalkalkylen. Prisene i driftsgranskingene er eksklusive grunntilskudd og distriktstilskudd.

Livdyrprisene regnes fram med samme prosentvise endring som i kjøttprisen for vedkommende dyreslag (voksne dyr).

6.5 Ull

En regner med samme endringer i ullprisen på referansebrukene som i totalkalkylen.

6.6 Annet

På samme måte som i totalkalkylen, er det i framregningen brukt KPI fra SSB på 1,8 prosent fra 2016 til 2017 og et anslag for KPI fra «Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene» på 2,0 prosent fra 2017 til 2018. I relative tall blir dette:

2016 = 100,0 2017 = 101,8 2018 = 103,9

7 TILSKUDD

Alle utbetalte produksjonstilskudd, pristilskudd og refusjonsbeløp inngår med faktisk registrerte regnskapstall på referansebrukene i basisåret. Utviklingen i vedtatte eller eventuelt utbetalte tilskudds- og refusjonssatser blir brukt for å regne fram de tilsvarende ordningene på referansebrukene til framregningsårene. Nedenfor er det tatt med en kort kommentar og satser for de viktigste av ordningene som inngår i referansebruksberegningene.

7.1 Pristilskudd

7.1.1 Grunntilskudd

I beregningene har en lagt til grunn de vedtatte satsendringene for grunntilskudd kjøtt. De vedtatte gjennomsnittlige satsene er vist i tabellen nedenfor. For geitemelk utbetales vedtatte satser vist i tabellen.

Tabell 15. Satser for grunntilskudd melk og kjøtt. Øre per liter og øre per kg

	2016	2017	2018
Geitemelk	336,00	336,00	336,00
Sauerkjøtt	381,00	381,00	381,00
Geitekjøtt	515,00	515,00	515,00

7.1.2 Distriktstilskudd melk

Distriktstilskudd for melk varierer med referansebrukenes geografiske plassering. Satsene er som vist i tabellen nedenfor.

Tabell 16. Satser for distriktstilskudd. Øre per liter

Sone	2016	2017	2018
A ¹	0	0	0
B	12	12	12
C	31	31	31
D	44	44	47
E	54	54	54
F	67	67	67
G	92	92	95
H	113	113	116
I	171	171	174
J	180	180	183

1) Omfatter landet utenom sonene B-J

7.1.3 Distriktstilskudd kjøtt og egg

Satsene er vist i tabellene nedenfor.

Tabell 17. Satser for distriktstilskudd kjøtt av storfe og geit. Øre per kg

Sone	2016	2017	2018
1	0	0	0
2	455	455	495
3	735	735	775
4	1 130	1 130	1 170
5	1 190	1 190	1 230

Tabell 18. Satser for distriktstilskudd kjøtt av sau. Øre per kg

Sone	2016	2017	2018
1	0	0	0
2	455	455	495
3	735	735	775
4	1 330	1 330	1 370
5	1 380	1 380	1 420

Tabell 19. Satser for distriktstilskudd kjøtt av gris. Øre per kg

Sone	2016	2017	2018
1	0	0	0
2	0	0	0
3	0	0	0
4	510	510	510
5	540	540	540
Vestlandet og Agder-fylkene ¹	110	110	110

1) Hordaland, Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal, Aust-Agder og Vest-Agder

Det blir dessuten gitt distriktstilskudd for egg i Nord-Norge, Trøndelag og på Vestlandet med unntak av Rogaland. Ved jordbruksoppjøret i 2015 ble satsene for Vestlandet og Nord-Norge beholdt uendret på henholdsvis 45 øre og 120 øre per kg mens distriktstilskudd til egg i Trøndelag ble avviklet. Ved jordbruksoppjøret i 2016 ble satsen for Vestlandet redusert med 20 øre til 25 øre per kg og satsen for Nord-Norge redusert med 45 øre til 75 øre per kg. Ved jordbruksoppjøret i 2017 ble begge satsene beholdt uendret. Satsen er lik i alle soner innenfor det enkelte distrikt.

7.1.4 Kvalitetstilskudd storfekjøtt

Ved jordbruksoppjøret i 2013 ble det etablert et nytt kvalitetstilskudd for alt storfeslakt med kvalitet O og bedre, med unntak av slaktekategorien «Ku». Det nye tilskuddet blir utbetalt til produsent via slakteriene for slakt levert fra og med januar 2014. Ved jordbruksoppjøret i 2015 ble tilskuddssatsen økt med 30 øre per kg. Ved jordbruksoppjøret i 2016 ble

tilskuddssatsen for kvalitet O redusert med 1,0 kr per kg samtidig som satsen for kvalitet O+ og bedre ble økt med 3,0 kr per kg. Ved jordbruksoppkjøret i 2017 ble tilskuddssatsen for kvalitet O redusert med 50 øre per kg og satsen for kvalitet O+ og bedre ble økt med 50 øre per kg. Samtidig ble det, i tillegg til gjeldende krav om kvalitetsklasse for kjøttfylde, innført et kvalitetskrav om fettklasse 4- eller lavere for slakt levert fra og med 1. januar 2018.

Tabell 20. Satser for kvalitetstilskudd storfekjøtt. Kroner per kg

	2016	2017	2018 ²
Storfeslakt ¹ , kvalitet O+ og bedre	4,00	7,00	7,50
Storfeslakt ¹ , kvalitet O	4,00	3,00	2,50

1) Med unntak av slaktekategori «Ku» utenom «Ung ku»

2) For slakt levert fra og med 2018 er det, i tillegg til kravet om kvalitetsklasse for kjøttfylde, innført et kvalitetskrav om fettklasse 4- eller lavere

7.1.5 Tilskudd for lammeslakt og kjeslakt

Tilskudd for lammeslakt ble etablert for slakt av kvalitet O eller bedre. Tilskuddet ble tidligere utbetalt som et produksjonstilskudd etter søknad, med grunnlag i antall dyr solgt til slakteri foregående år. Ved jordbruksoppkjøret i 2015 ble tilskudd til lammeslakt endret fra å være et produksjonstilskudd til å bli utbetalt til produsent med slakteoppkjøret via godkjent slakteri. I omleggingsåret 2016 ble lammeslaktstilskuddet utbetalt med halv sats som et produksjonstilskudd med grunnlag i antall lam levert til slakt i kalenderåret 2015, og halv sats via slakteri til produsent for lam levert til slakt i kalenderåret 2016. I 2017 ble hele tilskuddssatsen utbetalt til produsent med slakteoppkjøret via godkjent slakteri. Omleggingen av tilskuddsforvaltningen omfattet også tilskuddet til kjeslakt og tillegget for økologiske lammeslakt. Ved jordbruksoppkjøret i 2017 ble kravet om kvalitetsklasse for kjøttfylde hevet til O+ for lammeslakt levert fra og med 1. juli 2017.

Tabell 21. Satser, tilskudd for lammeslakt og kjeslakt. Kroner per slakt

	2016 ¹	2017 ²	2017 ³	2018
Slakta lam, kvalitet O (O+) ⁴ og bedre	250	500	532	500
Tillegg økologisk lammeslakt, kval. O (O+) ⁴ og bedre	20	40	40	40
Kjeslakt med slaktevekt over 3,5 kg	150	300	300	300

1) I 2016 ble det, i tillegg til satsene her, utbetalt satser som et produksjonstilskudd med grunnlag i dyr levert til slakt i 2015, jf. kapittel 7.3 tabellene 27 og 28 nedenfor

2) Satser fra og med 1. januar 2017 til og med 30. juni 2017 og med krav om kvalitetsklasse O

3) Satser fra og med 1. juli 2017 til og med 31. desember 2017 og med krav om kvalitetsklasse O+

4) Fra og med 1. juli 2017 er kravet til kvalitetsklasse for kjøttfylde O+

7.2 Driftstilskudd per foretak

Driftstilskuddet gis til foretak med ku- eller geitemelkproduksjon og til foretak med spesialisert kjøttfeproduksjon. Foretak med kumelkproduksjon og ammekyr (av minst 50 prosent kjøttferase) i spesialisert kjøttfeproduksjon, skal kunne motta driftstilskudd for begge produksjoner.

Tabell 22. Driftstilskudd per foretak. Kroner per foretak per år og kroner per dyr per år

	2016	2017	2018
<i>Kumelk, 5 kyr eller flere</i>			
Sør-Norge ¹	124 770	132 050	
Sør-Norge Jæren	117 770	125 050	
Nord-Norge	132 770	140 050	
AK-sone 2			135 050
AK-sone 1, 3 og 4			144 050
AK-sone 5			156 050
AK-sone 6 og 7			164 050
<i>Geitemelk, 27 geiter eller flere</i>	132 770	140 050	164 050
<i>Kumelk, færre enn 5 kyr</i>			
Sør-Norge ¹ , kroner per ku	24 954	26 410	
Sør-Norge Jæren, kroner per ku	23 554	25 010	
Nord-Norge, kroner per ku	26 554	28 010	
AK-sone 2			27 010
AK-sone 1, 3 og 4			28 810
AK-sone 5			31 210
AK-sone 6 og 7			32 810
<i>Geitemelk, færre enn 27 geiter, kroner per geit</i>	4 918	5 187	6 076
<i>Spesialisert kjøttfeproduksjon</i>			
40 ammekyr eller flere	114 000	121 280	
40 ammekyr eller flere, AK-sone 1-4			131 280
40 ammekyr eller flere, AK-sone 5-7			145 280
6-39 ammekyr, kroner per ammeku ²	2 850	3 032	
6-39 ammekyr, kroner per ammeku ² , AK-sone 1-4			3 282
6-39 ammekyr, kroner per ammeku ² , AK-sone 5-7			3 632

1) Unntatt Jæren

2) Regnet fra første ammeku

I referansebruksberegningene er ordningen med differensierte satser regnet inn etter andelen driftsgranskingsbruk fra de ulike områdene som inngår i det enkelte referansebruk og referansebrukets soneplassering.

7.3 Tilskudd til husdyr

Tilskudd til husdyr er avgrenset til maksimalt kr 560 000 per søker for 2016, 2017 og 2018. Fra og med 2014 er tilskudd til lamme- og kjeslakt skilt ut som en egen produksjonstilskuddsordning som ikke lenger skal omfattes av maksimalbeløpsavgrensingen for tilskudd til husdyr.

Tilskudd til husdyr ble t.o.m. 2017 utbetalt to ganger i året etter søknad 20.01 og 20.08. Ved søknad 20.08 kom utbetalingene først i februar neste år. Tilskudd til husdyr etter

jordbruksoppgjøret 2016/2017 ble derfor først utbetalt i 2017 når det gjaldt tilskuddet fra 01.07.2016, mens endringene i tilskudd til husdyr med virkning for tellingen per 31.12.2016 er tatt med i tilskuddet for andre halvår 2017.

Fra mai 2017 trådte et nytt produksjonstilskuddssystem i kraft. I det nye produksjonstilskuddssystemet er det to søknadsfrister og to telledatoer per år. Søknadsfristene er 15. mars (med telledato 1. mars) og 15. oktober (med telledato 1. oktober), med unntak av i overgangsåret 2017. I overgangsåret 2017 var første søknadsfrist 15. mai, med telledato 1. mai, og andre søknadsfrist 29. oktober, med telledato 1. oktober. I det nye produksjonstilskuddssystemet vil det bare være én utbetaling i året, i februar året etter de to søknadsomgangene. Første utbetaling etter det nye produksjonstilskuddssystemet var i februar 2018.

I tabellen under er det oppgitt utbetalte satser for de to regnskapsårene og vedtatte satser for budsjettåret. Flere av satsene med utbetaling i 2017 ble redusert i forhold til foreløpige satser fra jordbruksoppgjøret 2016.

Tabell 23. Tilskudd til husdyr 2016, 2017 og 2018

Dyreslag	Intervall	Sats, kroner per dyr per år		
		2016	2017	2018
Melkeku	1 – 16	3 948	4 168	4 168
	17 – 25	2 032	2 022	2 022
	26 – 50	980	976	976
	>50	784	780	780
Storfe	Alle dyr	784	780	780
Melkegeit	1 – 125	1 470	1 462	1 462
	>125	540	538	538
Ammeku	1 – 50	3 900	3 880	3 880
	>50	784	780	780
Sau ¹ og ammegeit, over 1 år per 1. januar	1 – 100	1 009	1 044	
	>100	245	244	
Sau ¹ , lam og ammegeit, født året før eller tidligere	1 – 126			868
	>126			194
Lammeslakt ²	Kvalitet O og bedre	245 ^{2,3}	0 ⁴	0 ⁴
Kjeslakt ²	Over 3,5 kg	147 ^{2,3}	0 ⁴	0 ⁴
Avlsgris Sør-Norge ⁵	1 – 35	682	498	498
Avlsgris Jæren	1 – 35	534	350	350
Avlsgris Nord-Norge	1 – 35	962	776	776
Slaktegris ⁵	1 – 1400 ⁶	18	14	14
	1 – 1400 ⁶	14	10	10
Verpehøner Sør-Norge	1 – 5000	10	10	10
Verpehøner Nord-Norge	1 – 1000	24	24	24
Verpehøner Nord-Norge	1001 – 5000	10	10	10

1) Sau uavhengig av driftsform (inklusive også utegangersau) fra og med 2015

2) Fra og med 2014 til og med 2016 er tilskudd til lamme- og kjeslakt skilt ut som egen ordning innenfor produksjonstilskuddene og skal da heller ikke omfattes av maksimalbeløpsbegrensningen for tilskudd til husdyr

3) I 2016 ble satsen her utbetalt som et produksjonstilskudd med grunnlag i dyr levert til slakt i 2015. I tillegg ble det utbetalt en sats via slakteri til produsent med grunnlag i dyr levert til slakt i 2016, jf. kapittel 7.1.5 tabell 25 over

4) Fra og med 2017 utbetales hele tilskuddet til produsent med slakteoppjøret via godkjent slakteri, jf. kapittel 7.1.5 tabell 25 over

5) Unntatt Jæren

6) Dyretallet overstiger begrensninger i WTO-avtalen (blå boks). Tilskuddsberettiget dyretall utgjør 91,19 % i intervallet i 2016 og 89,67 % i intervallet i 2017

Satsene for tilskudd til økologisk husdyrproduksjon er vist i tabellen nedenfor, med utbetalte satser for de to regnskapsårene og vedtatte satser for budsjettåret. Satsene blir utbetalt i tillegg til de ordinære satsene for tilskudd til husdyr som er oppgitt i tabell 27 over.

Tabell 24. Tilskudd til økologisk husdyrproduksjon 2016, 2017 og 2018. Kroner per dyr per år

	2016	2017	2018
Dyreslag			
Melkeku	2 800	3 000	3 000
Ammeku	2 000	2 200	2 200
Andre storfe	600	700	700
Melkegeit og ammegeit	200	250	250
Sau over 1 år pr 1. januar	450	500	
Sau/lam født året før eller tidligere			397
Lammeslakt ¹	20 ¹	0 ²	0 ²
Avlsgris	402	502	502
Slaktegris	260	300	300

- 1) I 2016 ble satsen her utbetalt som et produksjonstilskudd med grunnlag i dyr levert til slakt i 2015. I tillegg ble det utbetalt en tilsvarende sats til produsent via slakteri med grunnlag i dyr levert til slakt i 2016, jf. kapittel 7.1.5 tabell 25 over
- 2) Fra og med 2017 utbetales hele tilskuddet til produsent med slakteoppjøret via godkjent slakteri, jf. kapittel 7.1.5 tabell 25 over

7.4 Refusjon av avløserutgifter ved ferie og fritid

En bruker det registrerte refusjonsbeløpet fra driftsgranskingsbrukene direkte i referansebrukssystemet. Ordningen har vært dyretallsbasert siden 01.01.1996.

Ved jordbruksoppjøret i 2014 ble maksimalbeløpet hevet til 73 500 kroner og satsene per dyr økt med 2,1 prosent. For melkeku og melkegeit/melkesau ble det imidlertid samtidig gjort en justering av satsene slik at struktur differensieringen ble fjernet. Dette resulterte i en reduksjon av satsen for de første 8 melkekyrne og de første 40 melkegeitene/melkesauene per foretak. Ved oppjøret i 2014 ble dessuten utgangersau tatt inn i refusjonsordningen og likestilt med sau i tradisjonell drift.

Ved jordbruksoppjøret i 2015 ble maksimalbeløpet hevet til 74 200 kroner og satsene per dyr økt med 1,0 prosent.

Ved jordbruksoppjørene i 2016 og 2017 ble maksimalbeløpet og satsene per dyr videreført uendret.

7.5 Refusjon av avløserutgifter ved sykdom m.v.

En bruker det registrerte refusjonsbeløpet fra driftsgranskingsbrukene direkte i referansebrukssystemet. Maksimalt refusjonsbeløp per dag fastsettes for husdyrbrukere ut fra beregnet maksimalt refusjonsbeløp i ordningen med refusjon av avløserutgifter for ferie og fritid. Ved jordbruksoppjøret i 2015 ble maksimal dagsats for tilskuddsordningen videreført uendret. Ved jordbruksoppjøret i 2016 ble maksimalt tilskudd per dag per foretak hevet fra 1 500 til 1 530 kroner. Ved jordbruksoppjøret i 2017 ble maksimalt tilskudd per dag per foretak hevet fra 1 530 til 1 555 kroner.

7.6 Areal - og kulturlandskapstilskudd

Satser for 2016, 2017 og 2018 er vist i tabellene nedenfor:

Tabell 25. Satser for areal- og kulturlandskapstilskudd, alle vekstgrupper, 2016. Kroner per dekar

Vekst	Intervall	Sone					
		1	2	3	4	5	6
Kulturlandskapstilskudd:							
Alle vekster	Alt areal	185					
Arealtilskudd:							
Grovfôr	Alt areal	75	0	110	210	240	286
Korn	Alt areal	127	192	227			
Potet	Alt areal	80				930	
Grønnsaker	Alt areal	550				1 550	
Frukt	Alt areal	700			1 450		
Bær	Alt areal	1 000			1 450		
Økologisk arealtilskudd:							
Korn til modning	Alt areal	300					
Poteter	Alt areal	500					
Grønnsaker, frukt, bær	Alt areal	1 275					
Grønngjødsling	Alt areal	500 ¹					
Annet økologisk areal	Alt areal ²	25					
Omleggingstilskudd ^{3,4}	Alt areal	250					

- 1) Arealtilskudd for inntil 50 prosent av areal til korn, potet, grønnsaker, frukt og bær. I tillegg gis det 185 kroner per dekar i kulturlandskapstilskudd til økologiske grønngjødslingsarealer, slik at samlet tilskudd til grønngjødsling er 685 kroner per dekar
- 2) Eventuelt areal av innmarksbeite normeres med faktor 0,6
- 3) Gis som et årlig tilskudd per karensår for jordbruksarealer som er under omlegging til økologisk landbruk og som startet omleggingen senest i 2013. Omleggingstilskuddet ble avviklet for arealer som startet omlegging fra og med vekstsesongen 2014
- 4) Det gis ikke omleggingstilskudd for innmarksbeite

Tabell 26. Satser for areal- og kulturlandskapstilskudd, alle vekstgrupper, 2017. Kroner per dekar

Vekst	Intervall	Sone						
		1	2	3	4	5	6	7
Kulturlandskapstilskudd:								
Alle vekster	Alt areal	170						
Arealtilskudd:								
Grovfôr	Alt areal	40	0	105	210	240	286	
Korn	Alt areal	140	205	240	227			
Potet	Alt areal	80				930		
Grønnsaker	Alt areal	550				1 550		
Frukt	Alt areal	700			1 450			
Bær	Alt areal	1 000			1 450			
Økologisk arealtilskudd:								
Korn til modning	Alt areal	300						
Poteter	Alt areal	600						
Grønnsaker, frukt, bær	Alt areal	1 425						
Grønngjødsling	Alt areal	500 ¹						
Annet økologisk areal	Alt areal ²	25						

1) Arealtilskudd for inntil 50 prosent av areal til korn, potet, grønnsaker, frukt og bær. I tillegg gis det 170 kroner per dekar i kulturlandskapstilskudd til økologiske grønngjødslingsarealer, slik at samlet tilskudd til grønngjødsling er 670 kroner per dekar

2) Eventuelt areal av innmarksbeite normeres med faktor 0,6

Tabell 27. Satser for areal- og kulturlandskapstilskudd, alle vekstgrupper, 2018. Kroner per dekar

Vekst	Intervall	Sone					
		1	2	3	4	5	6
Kulturlandskapstilskudd:							
Alle vekster	Alt areal	155					
Arealtilskudd:							
Grovfôr	Alt areal	0	85	105	240	270	316
Korn	Alt areal	165	225	260	247		
Potet	Alt areal	80			930		
Grønnsaker	Alt areal	550			1 550		
Frukt	Alt areal	700			1 450		
Bær	Alt areal	1 000			1 450		
Økologisk arealtilskudd:							
Korn til modning	Alt areal	325					
Poteter	Alt areal	600					
Grønnsaker, frukt, bær	Alt areal	1 500					
Grønngjødsling	Alt areal	500 ¹					
Annet økologisk areal	Alt areal ²	25					

1) Arealtilskudd for inntil 50 prosent av areal til korn, potet, grønnsaker, frukt og bær. I tillegg gis det 155 kroner per dekar i kulturlandskapstilskudd til økologiske grønngjødslingsarealer, slik at samlet tilskudd til grønngjødsling er 655 kroner per dekar

2) Eventuelt areal av innmarksbeite normeres med faktor 0,6

Satsene for økologisk arealtilskudd til korn til modning, poteter, grønnsaker, frukt og bær og til annet økologisk areal i tabellene over, blir utbetalt i tillegg til de ordinære satsene for areal- og kulturlandskapstilskudd som er oppgitt i tabellene.

7.7 Tilskudd til dyr på beite

Tilskudd til dyr på utmarksbeite (utmarksbeitetilskudd) gis til dyr som i løpet av beitesesongen går minst 5 uker på utmarksbeite og som da har hoveddelen av det daglige grovfôrintaket fra beiting av utmark.

Tilskudd til dyr på beite (beitetilskudd) omfatter alle beitedyr som i løpet av beitesesongen går minst 12 eller 16 uker på beite. Kravet til antall uker er avhengig av i hvilken arealsone søkeren har driftssenter. Dette beitetilskuddet kan gis for beiting både på utmarksbeite, innmarksbeite, overflatedyrket og fulldyrket jord.

Det er mulig å oppnå begge disse to beitetilskuddene for samme dyr dersom total beitetid tilfredsstillende minimumskravene til antall uker på beite.

**Tabell 28. Satser for tilskudd til dyr på beite for 2016, 2017 og 2018.
Kroner per dyr per år**

Dyreslag	Intervall	AK- sone	Minimum antall uker på beite	2016	2017	2018
Utmarksbeitetilskudd:						
Kyr, storfe, hester	Alle dyr	Alle	5	392	428	628
Sauer, lam, geiter og kje	Alle dyr	Alle	5	140	150	185
Beitetilskudd:						
Kyr, storfe, hest og hjort	Alle dyr	1-4	16	434	428	350
Kyr, storfe, hest og hjort	Alle dyr	5-7	12	434	428	350
Sauer, lam, geiter og kje	Alle dyr	1-4	16	58	57	40
Sauer, lam, geiter og kje	Alle dyr	5-7	12	58	57	40

7.8 Bunnfradrag

Det blir beregnet areal- og kulturlandskapstilskudd for alt areal og dyretilskudd fra første dyreenhet. For alle brukere skal imidlertid samlet produksjonstilskudd avgrenses (reduseres) med et bunnfradrag. Dette generelle bunnfradraget er 6 000 kroner per foretak per år i alle de tre beregningsårene 2016, 2017 og 2018.

8 FRAMREGNINGSGRUNNLAG

8.1 Oversikt

Framregningsgrunnlaget for de aller fleste inntekts- og kostnadspostene er mest mulig tilsvarende poster i totalalkylen. Det er noen få unntak. Korn og poteter regnes fram med normaliserte regnskaper. Frukt og bær regnes fram med verdiutviklingen i normaliserte regnskaper. Avskrivningene regnes fram med årgangsindekser. Hva årgangsindekser er blir forklart i neste avsnitt. Leid arbeid er ikke en egen post i totalalkylen fordi «vederlag til arbeid og egenkapital» skal gi avkastning til alt arbeid. Leid arbeid blir framregnet med lønnsutviklingen for jordbruksarbeider med minimum 4 års praksis og anslag til budsjettåret fra Statistisk sentralbyrå. Det er laget en sideberegning for framregning av tilskuddene. Vi kommer nærmere inn på framregningsgrunnlaget nedenfor. Tilskuddene vil kunne ha ulik framregning mellom referansebrukene, og derfor er tilskuddspostene ikke tatt med i tabellen nedenfor. I stedet vises til kapittel 7.

I tabellen nedenfor er framregningsgrunnlaget vist i to kolonner. Kolonnene viser utslaget fra 2016 til 2017 og fra 2017 til 2018. Stjerne er brukt der framregningen er basert på normaliserte regnskaper. En S er angitt der en i referansebruksberegningene har gjort egne sideberegninger. Sideberegningene er nærmere beskrevet i underkapitlene 8.2–8.4.

Tabell 29. Framregningssatser fra 2016 til 2017 og fra 2017 til 2018

	Endring i totalalkylen fra 2016 – 2017 (*=normaliserte regnskaper) % = av året før S = sideberegning i %	Endring i totalalkylen fra 2017 – 2018 (*=normaliserte regnskaper) % = av året før S = sideberegning i %
INNTEKTER		
Bygg	+ 7 øre/kg *	+ 0 øre/kg *
Havre	+ 2 øre/kg *	+ 0 øre/kg *
Hvete	+ 7 øre/kg *	+ 0 øre/kg *
Annet korn	102,7 % *	99,1 % *
Erter	99,0 %	100,1 %
Oljefrø	98,1 % *	100,0 % *
Poteter	+ 8 øre/kg *	+ 6 øre/kg *
Grovfôr	110,2 %	100,0 %
Grasfrø	103,7 %	108,4 %
Frukt og bær	100,5 % *	98,1 % *
Andre planteprodukter	104,5 %	100,3 %
Sum planteprodukter		

Storfe, melk	+ 10 øre/liter	– 4 øre/liter
Storfe, økologisk melk	+ 15 øre/liter	– 4 øre/liter
Storfe, livdyr	101,7 %	100,1 %
Kuslakt	+ 90 øre/kg	+ 7 øre/kg
Annet storfeslakt	+ 90 øre/kg	+ 7 øre/kg
Økologisk storfeslakt	+ 90 øre/kg	+ 7 øre/kg
Geit, melk	+ 10 øre/liter	– 4 øre/liter
Geit, livdyr og slakt	97,2 %	99,5 %
Slaktegris	– 147 øre/kg	– 27 øre/kg
Purker og råner, livdyr og slakt	94,7 %	99,0 %
Smågris	94,7 %	99,0 %
Sau, livdyr og slakt	84,1 %	98,5 %
Sau, ull	– 120 øre/kg	– 33 øre/kg
Fjørfe, egg	+ 64 øre/kg	+ 18 øre/kg
Fjørfekjøtt	97,9 %	99,6 %
Andre inntekter husdyrhold	97,2 %	99,5 %
Sum husdyrprodukter		
Leieinntekter (maskindel)	101,8 %	102,0 %
Andre inntekter	101,8 %	102,0 %
Sum inntekter før tilskudd		

Tilskudd i alt

INNTEKTER I ALT

KOSTNADER

Såkorn	104,4 %	100,5 %
Settepoteter	104,1 %	100,8 %
Såvarer og planter	98,8 %	100,2 %
Handelsgjødsel	86,8 %	108,5 %
Kalk	101,0 %	101,6 %
Plantevernmidler	101,8 %	103,0 %
Konserveringsmidler	100,8 %	109,9 %
Kraftfôr	101,2 %	102,2 %
Annet innkjøpt fôr	101,2 %	102,2 %
Diverse til husdyrholdet	101,8 %	102,0 %
Innkjøp av dyr	97,2 %	99,5 %
Andre forbruksartikler	101,8 %	102,0 %
Sum variable kostnader		

Leid arbeid	102,0 S	103,0 S
Maskiner og redskaper, vedl.h.	103,2 %	105,2 %
Traktorer, vedlikehold	103,2 %	105,2 %
Skurtresker, vedlikehold	103,2 %	105,2 %
Yrkesbil, vedlikehold	101,6 %	102,0 %
Driftsbygninger, vedlikehold	102,7 %	102,4 %
Jord, grøfter og vannanl., vedl.h	102,3 S	102,4 S
Drivstoff	116,9 %	110,0 %
Leie av dyr	101,8 %	102,0 %
Leie av kvote	101,8 %	102,0 %
Leie av maskiner	101,8 %	102,0 %
Leie av bygninger	101,8 %	102,0 %
Jordleie	101,8 %	102,0 %
Forsikring	101,8 %	102,0 %
Elektrisk kraft	105,9 %	101,4 %
Adm. og andre faste kostnader	101,8 %	102,0 %
Sum faste kostnader		
Avskrivninger, mask. og redsk.	102,9 S	102,9 S
Avskrivninger, traktorer	102,5 S	102,9 S
Avskrivninger, skurtresker	102,9 S	103,2 S
Avskrivninger, yrkesbil	101,1 S	101,1 S
Avskrivninger, driftsbygninger	104,5 S	104,4 S
Avskrivninger, jord, veger, vann.	103,6 S	103,4 S
Avskrivninger, kontormaskiner	102,3 S	102,3 S
Sum avskrivninger		

KOSTNADER I ALT

RESULTATREGNING

Inntekter i alt		
-Kostnader i alt		
=Driftsoverskudd		
+Leid arbeid	102,0 S	103,0 S
-Jordbrukets rentekostnader	98,4 %	103,9 %
-Jordbrukets andel av kår	101,8 %	102,0 %
=Vederlag til arbeid og egenkapital, per årsverk		
=Vederlag til arbeid og egenkapital, per årsverk, eksklusive volumframregninger fra regnskapsåret 2016		

8.2 Årgangsindekser

Avskrivningene framregnes med årgangsindeksene for kapitalutstyret. Årgangsindeksene skal uttrykke prisendringen i kapitalsaldoen som avskrives. Det beregnes årgangsindekser for maskiner og redskaper (20 år), traktor (20 år), skurtresker (20 år), yrkesbil (15 år) og byggekostnadsindeksen som brukes i totalkalkylen for driftsbygninger (50 år). Avskrivninger for «Jord, veger, vannanlegg og grøfter» framregnes med årgangsindeksen for grøfter, fordi nesten hele avskrivningsbeløpet er knyttet til grøfter (33 år). Avskrivninger kontormaskiner framregnes med konsumprisindeksen (5 år). Det brukes samme antall avskrivningsår som i totalkalkylen.

For å illustrere begrepet årgangsindeks, har en i tabellen under brukt kontormaskiner og konsumprisindeksen som eksempel.

Tabell 30. Eksempel på årgangsindeks, konsumprisindeksen for avskrivning over 5 år

År	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Indeks	360,2	362,6	370,3	378,0	386,1	400,0	407,3	415,5
Årgangsindeks						375,42	383,87	392,86
Relativ årgangsindeks/framregningsfaktor						1	1,023	1,046

Årgangsindeksen for 2016 framkommer som summen av indeksen for de fire årene 2012-2015 pluss halvparten av indeksen for det første året (2011) og halvparten av indeksen for det siste året (2016) dividert på 5 år. Tilsvarende regnes indeksen for år 2017 ut på grunnlag av konsumprisindeksen for årene 2012-2017 og for år 2018 på grunnlag av årene 2013-2018.

8.3 Leid arbeid

For arbeidslønningene følger en utviklingen i lønnsstairiffen for jordbruksarbeidere med minst 4 års praksis fra regnskapsåret til første framregningsår. Dette gir følgende utvikling:

$$2016 = 100,0 \quad 2017 = 102,0 \quad 2018 = 105,0$$

For 2018 er det da brukt et anslag for lønnsutviklingen på 3,0 prosent som er det samme anslaget som Statistisk sentralbyrå bruker.

Kostnader til leid arbeid inngår i «kostnader i alt» i referansebruksberegningene. I resultatberegningen blir førte kostnader til leid arbeid lagt til driftsoverskuddet igjen for å kunne beregne vederlag til arbeid og egenkapital.

8.4 Tilskudd

Prinsippet for framregning av tilskudd er at en aksepterer de gjennomsnittlige tilskudd en får fram i regnskapsåret (basisåret). For framregningen er hvert referansebruk plassert til bestemte soner, og regnet fram med satsendringene som gjelder den valgte geografiske soneplasseringen. Det er gjort en sideberegning av tilskudd for de tre årene gitt den valgte sonen. Framregningen av tilskuddene i selve referansebruksberegningene baseres så på den samme absolutte endringen. Framregningen av tilskuddene skal reflektere de regnskapsresultatene en forventer å få i de to framregningsårene.

9 BEREGNINGSRESULTATER

Resultater fra referansebruksberegningene 2016-2018 er presentert nedenfor.

9.1 Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk

«Vederlag til arbeid og egenkapital» skal dekke godtgjøring til alt arbeid og godtgjøring til egenkapital.

Inntektsfradraget ved skatteligningen var nytt fra og med 2000. Inntektsfradraget er i utgangspunktet ikke regnet inn i referansebruksberegningene, men går fram av tabellene 42-45 og er regnet inn i resultatene for referansebrukene i tabellene 46-49.

I alle tre årene 2016, 2017 og 2018 er det generelle fradraget 63 500 kroner og maksimalt fradrag 166 400 kroner som oppnås ved en jordbruksinntekt på 334 300 kroner. Inntektsverdien per bruk før skatt for bruk med maksimalt jordbruksfradrag blir omtrent 67 100 kroner forutsatt 38,0 prosent marginalsatt i 2016. I 2017 blir den tilsvarende inntektsverdien per bruk før skatt for bruk med maksimalt jordbruksfradrag omtrent 64 100 kroner forutsatt 37,7 prosent marginalsatt. I 2018 blir den tilsvarende inntektsverdien per bruk før skatt for bruk med maksimalt jordbruksfradrag omtrent 61 300 kroner forutsatt 37,6 prosent marginalsatt.

Tabellene nedenfor viser det beregnede vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk for de enkelte referansebruk.

**Tabell 31. Vederlag til arbeid og egenkapital, kroner per årsverk¹.
Framregning eksklusive volumframregninger fra regnskapsåret
2016**

			2016	2017	2018
1	Melk og storfeslakt. 29 årskyr	Landet	349 900	357 200	348 700
2	Korn. 386 dekar korn	Landet	199 300	210 100	168 800
3	Sau. 167 vinterfôra sauer	Landet	181 600	146 100	140 200
4	Melkeproduksjon geit. 133 årsgeiter	Landet	409 300	409 300	413 600
5	Svin og korn. 47 avlssvin + 378 dekar korn	Landet	481 300	377 300	325 500
6	Egg og planteprodukter. 6596 høner + 266 dekar korn	Landet	380 700	425 400	400 900
7	Poteter og korn. 125 dekar poteter + 432 dekar korn	Landet	323 000	341 000	323 600
8	Storfeslakt/ammeku. 32 ammekyr	Landet	256 300	263 200	260 200
9	Frukt og bær. 52 dekar frukt og bær	Landet	324 700	325 900	333 600
10	Fjørfekjøtt og planteprodukter. 111 313 fjørfeslakt	Landet	353 500	271 400	197 800

**Tabell 32. Vederlag til arbeid og egenkapital, kroner per årsverk¹.
Framregning eksklusive volumframregninger fra regnskapsåret
2016**

			2016	2017	2018
11	Økologisk melk og storfeslakt. 26 årskyr	Landet	325 100	332 500	329 200
12	Melk (de 1/3 minste brukene). 15 årskyr	Landet	281 800	289 000	291 600
13	Melk (de 1/3 største brukene). 46 årskyr	Landet	394 300	401 800	382 400
14	Melk (de 25 største brukene). 65 årskyr	Landet	461 000	467 500	440 900
15	Melk og storfeslakt. 33 årskyr	Østlandets flatbygder	373 300	374 000	336 500
16	Melk og storfeslakt. 27 årskyr	Østlandets a. bygder	346 500	352 400	342 400
17	Melk og storfeslakt. 36 årskyr	Agder og Rog., Jæren	406 300	417 600	386 400
18	Melk og storfeslakt. 26 årskyr	Agder/ Rog. a. bygder	325 100	332 500	324 600
19	Melk og storfeslakt. 28 årskyr	Vestlandet	319 600	325 300	316 700
20	Melk og storfeslakt. 31 årskyr	Trøndelag	366 300	373 800	349 800
21	Melk og storfeslakt. 25 årskyr	Nord-Norge	361 000	368 900	361 900
22	Korn. <400 dekar korn (235 dekar korn)	Østlandet	44 200	51 200	11 800
23	Korn (20 største brukene). 851 daa korn	Østlandet	408 500	424 500	379 900
24	Korn og korn/svin. 331 daa + 23 avlssvin	Trøndelag	431 100	347 200	298 800
25	Sau. 137 vinterfôra sauer	Vestlandet	140 000	114 900	112 200
26	Sau. 171 vinterfôra sauer	Nord-Norge	225 000	191 200	184 900
27	Sau (25 største brukene). 291 v.f.sauer	Landet	235 000	185 100	176 600

¹ Jordbruksfradrag ved skatteligningen er ikke regnet inn.

Tabell 33. Resultatregning. Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk

01 Melk og storfeslakt, 29 årskyr.		Landet	332 bruk
	2016	2017	2018
Inntekter i alt	2272348	2312333	2344380
- Kostnader i alt	1653308	1682742	1734013
= Driftsoverskudd	619040	629591	610367
+ Leid arbeid	157216	160360	165077
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	67399	66326	68902
- Jordbr. andel av kår	4522	4605	4697
= Vederl. arb. og egenkap.	704335	719020	701845
/ Antall årsverk	2,013	2,013	2,013
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	349892	357187	348655
+ Volumframregninger fra regnskapsår	-	-	-
= Vederl. inkl. volumframregninger	-	-	-
02 Korn, 386 dekar korn.		Landet	96 bruk
	2016	2017	2018
Inntekter i alt	673547	683740	689535
- Kostnader i alt	575704	581943	604281
= Driftsoverskudd	97843	101797	85254
+ Leid arbeid	10998	11218	11548
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	22462	22104	22963
- Jordbr. andel av kår	3513	3577	3649
= Vederl. arb. og egenkap.	82866	87334	70190
/ Antall årsverk	0,416	0,416	0,416
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	199332	210080	168840
+ Volumframregninger fra regnskapsår	-	-	-
= Vederl. inkl. volumframregninger	-	-	-
03 Sau, 167 vinterfôra sauer.		Landet	118 bruk
	2016	2017	2018
Inntekter i alt	809438	775541	788097
- Kostnader i alt	636641	647486	668578
= Driftsoverskudd	172797	128055	119519
+ Leid arbeid	71706	73140	75291
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	21169	20832	21641
- Jordbr. andel av kår	2960	3014	3074
= Vederl. arb. og egenkap.	220374	177349	170095
/ Antall årsverk	1,214	1,214	1,214
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	181594	146141	140163
+ Volumframregninger fra regnskapsår	-	-	-
= Vederl. inkl. volumframregninger	-	-	-
04 Melkeproduksjon geit, 133 årsgeiter.		Landet	20 bruk
	2016	2017	2018
Inntekter i alt	1579433	1596062	1631325
- Kostnader i alt	995695	1016191	1047046
= Driftsoverskudd	583738	579871	584279
+ Leid arbeid	156255	159380	164068
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	49718	48926	50826
- Jordbr. andel av kår	1905	1940	1979
= Vederl. arb. og egenkap.	688370	688385	695542
/ Antall årsverk	1,682	1,682	1,682
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	409295	409304	413559
+ Volumframregninger fra regnskapsår	-	-	-
= Vederl. inkl. volumframregninger	-	-	-

05 Svin og korn, 47 avlssvin + 378 dekar korn.	Landet	31 bruk	
	2016	2017	2018
Inntekter i alt	3521399	3384781	3367810
- Kostnader i alt	2782799	2820869	2889831
= Driftsoverskudd	738600	563912	477979
+ Leid arbeid	144597	147489	151827
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	87170	85782	89113
- Jordbr. andel av kår	6401	6518	6648
= Vederl. arb. og egenkap.	789626	619101	534045
/ Antall årsverk	1,641	1,641	1,641
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	481288	377351	325508
+ Volumframregninger fra regnskapsår	-	-	-
= Vederl. inkl. volumframregninger	-	-	-

06 Egg og planteprod., 6596 høner + 266 daa korn.	Landet	15 bruk	
	2016	2017	2018
Inntekter i alt	2921354	3011927	3040002
- Kostnader i alt	2449581	2484839	2545307
= Driftsoverskudd	471773	527088	494695
+ Leid arbeid	107707	109861	113092
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	76971	75745	78687
- Jordbr. andel av kår	2500	2546	2597
= Vederl. arb. og egenkap.	500009	558658	526503
/ Antall årsverk	1,313	1,313	1,313
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	380733	425392	400907
+ Volumframregninger fra regnskapsår	-	-	-
= Vederl. inkl. volumframregninger	-	-	-

07 Poteter og korn, 125 daa poteter+432 daa korn.	Landet	17 bruk	
	2016	2017	2018
Inntekter i alt	1985684	2032495	2056347
- Kostnader i alt	1562905	1583771	1638840
= Driftsoverskudd	422779	448724	417507
+ Leid arbeid	148251	151216	155664
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	37883	37280	38728
- Jordbr. andel av kår	6042	6153	6275
= Vederl. arb. og egenkap.	527105	556507	528168
/ Antall årsverk	1,632	1,632	1,632
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	322985	341001	323637
+ Volumframregninger fra regnskapsår	-	-	-
= Vederl. inkl. volumframregninger	-	-	-

08 Storfeslakt/ammeku, 32 ammekyr.	Landet	59 bruk	
	2016	2017	2018
Inntekter i alt	1469581	1493689	1526035
- Kostnader i alt	1174737	1192845	1229289
= Driftsoverskudd	294844	300844	296746
+ Leid arbeid	88492	90262	92917
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	57896	56974	59187
- Jordbr. andel av kår	5601	5704	5817
= Vederl. arb. og egenkap.	319839	328428	324659
/ Antall årsverk	1,248	1,248	1,248
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	256344	263227	260207
+ Volumframregninger fra regnskapsår	-	-	-
= Vederl. inkl. volumframregninger	-	-	-

09 Frukt og bær, 52 dekar frukt og bær.	Landet	26 bruk	
	2016	2017	2018
Inntekter i alt	1020837	1031558	1059497
- Kostnader i alt	590214	602948	621732
= Driftsoverskudd	430623	428610	437765
+ Leid arbeid	207274	211419	217638
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	13227	13016	13522
- Jordbr. andel av kår	1759	1791	1827
= Vederl. arb. og egenkap.	622911	625222	640054
/ Antall årsverk	1,919	1,919	1,919
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	324653	325857	333587
+ Volumframregninger fra regnskapsår	-	-	-
= Vederl. inkl. volumframregninger	-	-	-

10 Fjørfekjøtt og planteprod., 111313 fjørfe-slakt.	Landet	18 bruk	
	2016	2017	2018
Inntekter i alt	3725233	3667990	3663142
- Kostnader i alt	3380337	3407227	3474625
= Driftsoverskudd	344896	260763	188517
+ Leid arbeid	90283	92089	94797
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	80605	79321	82402
- Jordbr. andel av kår	5127	5221	5325
= Vederl. arb. og egenkap.	349447	268310	195587
/ Antall årsverk	0,989	0,989	0,989
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	353470	271399	197839
+ Volumframregninger fra regnskapsår	-	-	-
= Vederl. inkl. volumframregninger	-	-	-

11 Økologisk melk og storfe-slakt, 26 årskyr.	Landet	21 bruk	
	2016	2017	2018
Inntekter i alt	1924004	1968776	2001785
- Kostnader i alt	1435351	1470409	1514305
= Driftsoverskudd	488653	498367	487480
+ Leid arbeid	214467	218756	225190
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	54567	53698	55783
- Jordbr. andel av kår	2285	2327	2373
= Vederl. arb. og egenkap.	646268	661098	654514
/ Antall årsverk	1,988	1,988	1,988
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	325072	332532	329220
+ Volumframregninger fra regnskapsår	-	-	-
= Vederl. inkl. volumframregninger	-	-	-

12 Melk, 1/3 minste melkebrukene, 15 årskyr.	Landet	111 bruk	
	2016	2017	2018
Inntekter i alt	1293958	1319114	1348988
- Kostnader i alt	889216	904208	932035
= Driftsoverskudd	404742	414906	416953
+ Leid arbeid	105493	107603	110768
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	17850	17566	18248
- Jordbr. andel av kår	2737	2787	2843
= Vederl. arb. og egenkap.	489648	502156	506630
/ Antall årsverk	1,738	1,738	1,738
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	281784	288982	291557
+ Volumframregninger fra regnskapsår	-	-	-
= Vederl. inkl. volumframregninger	-	-	-

13 Melk, 1/3 største melkebrukene, 46 årskyr.	Landet 111 bruk		
	2016	2017	2018
Inntekter i alt	3510141	3570165	3605329
- Kostnader i alt	2638018	2686852	2768296
= Driftsoverskudd	872123	883313	837033
+ Leid arbeid	211881	216119	222475
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	147024	144683	150302
- Jordbr. andel av kår	6444	6562	6693
= Vederl. arb. og egenkap.	930536	948187	902513
/ Antall årsverk	2,360	2,360	2,360
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	394313	401793	382438
+ Volumframregninger fra regnskapsår	-	-	-
= Vederl. inkl. volumframregninger	-	-	-

14 Melk, 25 største melkebrukene, 65 årskyr.	Landet 25 bruk		
	2016	2017	2018
Inntekter i alt	5052297	5133210	5174624
- Kostnader i alt	3840387	3911930	4028759
= Driftsoverskudd	1211910	1221280	1145865
+ Leid arbeid	293116	298978	307772
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	202979	199747	207504
- Jordbr. andel av kår	7137	7268	7413
= Vederl. arb. og egenkap.	1294910	1313243	1238720
/ Antall årsverk	2,809	2,809	2,809
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	460951	467477	440949
+ Volumframregninger fra regnskapsår	-	-	-
= Vederl. inkl. volumframregninger	-	-	-

15 Melk og storfeslakt, 33 årskyr.	Østl. flatbygder 25 bruk		
	2016	2017	2018
Inntekter i alt	2642972	2675505	2656712
- Kostnader i alt	2021888	2058617	2119629
= Driftsoverskudd	621084	616888	537083
+ Leid arbeid	219371	223758	230340
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	79015	77757	80776
- Jordbr. andel av kår	1676	1707	1741
= Vederl. arb. og egenkap.	759764	761182	684906
/ Antall årsverk	2,035	2,035	2,035
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	373306	374003	336525
+ Volumframregninger fra regnskapsår	-	-	-
= Vederl. inkl. volumframregninger	-	-	-

16 Melk og storfeslakt, 27 årskyr.	Østl. andre bygder 40 bruk		
	2016	2017	2018
Inntekter i alt	2187787	2225911	2254332
- Kostnader i alt	1650317	1681358	1733519
= Driftsoverskudd	537470	544553	520813
+ Leid arbeid	196098	200020	205903
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	45086	44368	46091
- Jordbr. andel av kår	8195	8345	8511
= Vederl. arb. og egenkap.	680287	691860	672114
/ Antall årsverk	1,963	1,963	1,963
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	346529	352425	342366
+ Volumframregninger fra regnskapsår	-	-	-
= Vederl. inkl. volumframregninger	-	-	-

17 Melk og storfeslakt, 36 årskyr.	Agder/Rogal. Jæren 19 bruk		
	2016	2017	2018
Inntekter i alt	2544087	2593873	2588927
- Kostnader i alt	1833883	1867314	1920593
= Driftsoverskudd	710204	726559	668334
+ Leid arbeid	148491	151461	155916
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	100532	98931	102773
- Jordbr. andel av kår	5193	5288	5394
= Vederl. arb. og egenkap.	752970	773801	716083
/ Antall årsverk	1,853	1,853	1,853
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	406326	417567	386421
+ Volumframregninger fra regnskapsår	-	-	-
= Vederl. inkl. volumframregninger	-	-	-

18 Melk og storfesl., 26 årskyr.	Agder/Rogal.a.bygder 35 bruk		
	2016	2017	2018
Inntekter i alt	1991984	2027545	2054673
- Kostnader i alt	1477399	1503049	1547724
= Driftsoverskudd	514585	524496	506949
+ Leid arbeid	164586	167878	172815
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	61523	60543	62895
- Jordbr. andel av kår	662	674	688
= Vederl. arb. og egenkap.	616986	631157	616181
/ Antall årsverk	1,898	1,898	1,898
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	325054	332520	324630
+ Volumframregninger fra regnskapsår	-	-	-
= Vederl. inkl. volumframregninger	-	-	-

19 Melk og storfeslakt, 28 årskyr.	Vestlandet 81 bruk		
	2016	2017	2018
Inntekter i alt	2262204	2300354	2332249
- Kostnader i alt	1661320	1691164	1742799
= Driftsoverskudd	600884	609190	589450
+ Leid arbeid	137412	140160	144283
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	61421	60443	62790
- Jordbr. andel av kår	4279	4358	4444
= Vederl. arb. og egenkap.	672596	684549	666499
/ Antall årsverk	2,105	2,105	2,105
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	319583	325262	316686
+ Volumframregninger fra regnskapsår	-	-	-
= Vederl. inkl. volumframregninger	-	-	-

20 Melk og storfeslakt, 31 årskyr.	Trøndelag 70 bruk		
	2016	2017	2018
Inntekter i alt	2354905	2395833	2397993
- Kostnader i alt	1668418	1697765	1749946
= Driftsoverskudd	686487	698068	648047
+ Leid arbeid	132462	135111	139085
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	65572	64528	67034
- Jordbr. andel av kår	7834	7978	8137
= Vederl. arb. og egenkap.	745543	760673	711961
/ Antall årsverk	2,035	2,035	2,035
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	366319	373753	349818
+ Volumframregninger fra regnskapsår	-	-	-
= Vederl. inkl. volumframregninger	-	-	-

21 Melk og storfeslakt, 25 årskyr.	Nord-Norge		62 bruk
	2016	2017	2018
Inntekter i alt	2172096	2209288	2242276
- Kostnader i alt	1523058	1548985	1597386
= Driftsoverskudd	649038	660303	644890
+ Leid arbeid	159405	162593	167375
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	84360	83017	86241
- Jordbr. andel av kår	1329	1353	1380
= Vederl. arb. og egenkap.	722754	738526	724644
/ Antall årsverk	2,002	2,002	2,002
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	360986	368863	361930
+ Volumframregninger fra regnskapsår	-	-	-
= Vederl. inkl. volumframregninger	-	-	-

22 Korn, <400 dekar korn (235 dekar korn).	Østlandet		54 bruk
	2016	2017	2018
Inntekter i alt	413523	420050	422912
- Kostnader i alt	379243	383806	398358
= Driftsoverskudd	34280	36244	24554
+ Leid arbeid	524	534	550
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	17863	17579	18261
- Jordbr. andel av kår	3020	3075	3137
= Vederl. arb. og egenkap.	13921	16124	3706
/ Antall årsverk	0,315	0,315	0,315
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	44207	51203	11769
+ Volumframregninger fra regnskapsår	-	-	-
= Vederl. inkl. volumframregninger	-	-	-

23 Korn, 20 største kornbrukene, 851 daa korn.	Østlandet		20 bruk
	2016	2017	2018
Inntekter i alt	1540520	1563773	1576882
- Kostnader i alt	1222911	1235252	1282848
= Driftsoverskudd	317609	328521	294034
+ Leid arbeid	46346	47273	48663
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	42457	41781	43403
- Jordbr. andel av kår	2860	2912	2970
= Vederl. arb. og egenkap.	318638	331101	296324
/ Antall årsverk	0,780	0,780	0,780
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	408539	424518	379929
+ Volumframregninger fra regnskapsår	-	-	-
= Vederl. inkl. volumframregninger	-	-	-

24 Korn og korn/svin, 331 daa korn+23 avlssvin.	Tr.lag		29 bruk
	2016	2017	2018
Inntekter i alt	1813101	1750368	1743440
- Kostnader i alt	1414520	1432809	1471661
= Driftsoverskudd	398581	317559	271779
+ Leid arbeid	58563	59734	61491
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	42777	42096	43731
- Jordbr. andel av kår	6869	6995	7134
= Vederl. arb. og egenkap.	407498	328202	282405
/ Antall årsverk	0,945	0,945	0,945
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	431097	347209	298760
+ Volumframregninger fra regnskapsår	-	-	-
= Vederl. inkl. volumframregninger	-	-	-

25 Sau, 137 vinterfôra sauer.	Vestlandet		26 bruk
	2016	2017	2018
Inntekter i alt	576599	555423	566770
- Kostnader i alt	456527	464811	480155
= Driftsoverskudd	120072	90612	86615
+ Leid arbeid	51525	52556	54101
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	12216	12021	12488
- Jordbr. andel av kår	1855	1889	1927
= Vederl. arb. og egenkap.	157526	129258	126301
/ Antall årsverk	1,125	1,125	1,125
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	139998	114875	112247
+ Volumframregninger fra regnskapsår	-	-	-
= Vederl. inkl. volumframregninger	-	-	-

26 Sau, 171 vinterfôra sauer.	Nord-Norge		22 bruk
	2016	2017	2018
Inntekter i alt	905639	874847	889658
- Kostnader i alt	685726	696874	720457
= Driftsoverskudd	219913	177973	169201
+ Leid arbeid	68403	69771	71823
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	19278	18971	19708
- Jordbr. andel av kår	673	685	699
= Vederl. arb. og egenkap.	268365	228088	220617
/ Antall årsverk	1,193	1,193	1,193
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	224958	191196	184933
+ Volumframregninger fra regnskapsår	-	-	-
= Vederl. inkl. volumframregninger	-	-	-

27 Sau, 25 største sauebrukene, 291 v.f.sauer.	Landet		25 bruk
	2016	2017	2018
Inntekter i alt	1308937	1240037	1256530
- Kostnader i alt	1007214	1022540	1054932
= Driftsoverskudd	301723	217497	201598
+ Leid arbeid	130321	132927	136837
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	44570	43860	45564
- Jordbr. andel av kår	5670	5774	5889
= Vederl. arb. og egenkap.	381804	300790	286982
/ Antall årsverk	1,625	1,625	1,625
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	234966	185109	176612
+ Volumframregninger fra regnskapsår	-	-	-
= Vederl. inkl. volumframregninger	-	-	-

I tabellene som følger er nivå og utvikling på tilskuddsdelen av de totale inntektene på hvert referansebruk presentert. Tabell 38 og 39 viser sum tilskudd per bruk, mens tabell 40 og 41 viser det samme per årsverk. Det totale tilskuddsnivået er vist i den første kolonnen, dvs. for basisåret (regnskapsåret). For de senere årene er endringene vist.

Tabell 34. Endring i sum tilskudd, kroner per bruk

	Sum tilskudd 2016	Endring 2016-2017	Endring 2016-2018	Endring 2017- 2018
1 Melk og storfeslakt. 29 årskyr, landet	652 149	9 897	48 962	39 065
2 Korn. 386 dekar korn, landet	168 661	-1 041	3 037	4 077
3 Sau. 167 vinterføra sauer, landet	490 214	4 232	19 487	15 255
4 Melkeproduksjon geit. 133 årsg., landet	885 581	6 344	44 600	38 255
5 Svin/korn. 47 avlssvin+378 daa korn, landet	290 723	-10 783	-5 957	4 826
6 Egg/pl.prod. 6596 høner+266 daa k. landet	287 508	-1 805	1 274	3 079
7 Potet/korn. 125 daa pot.+ 432 daa k., landet	272 575	-4 261	-2 582	1 679
8 Storfeslakt/ammeku. 32 ammekyr, landet	611 526	8 294	38 694	30 400
9 Frukt og bær. 52 dekar frukt/bær, landet	325 572	7 211	47 341	40 130
10 Fjorfekjøtt/pl.prod. 111 313 fjorfesl., landet	154 917	-750	1 286	2 036

Tabell 35. Endring i sum tilskudd, kroner per bruk

	Sum tilskudd 2016	Endring 2016-2017	Endring 2016-2018	Endring 2017- 2018
11 Økologisk melk og storfeslakt. 26 årskyr	629 764	14 853	51 503	36 649
12 Melk (de 1/3 minste brukene). 15 årskyr	496 468	9 704	42 844	33 140
13 Melk (de 1/3 største brukene). 46 årskyr	842 572	10 216	57 449	47 233
14 Melk (de 25 største brukene). 65 årskyr	1 131 064	11 772	69 763	57 991
15 Melk og storfeslakt. 33 årskyr, Østl. flatb.	659 570	-4 031	-15 220	-11 188
16 Melk og storfeslakt. 27 årskyr, Østl. a.bygd.	679 827	9 643	44 424	34 781
17 Melk og storfeslakt. 36 årskyr, Jæren	457 180	11 903	15 567	3 664
18 Melk og storfeslakt. 26 årskyr, A/R. a.bygd.	564 760	9 560	42 310	32 750
19 Melk og storfeslakt. 28 årskyr, Vestlandet	634 420	10 403	49 719	39 315
20 Melk og storfeslakt. 31 årskyr, Trøndelag	621 270	7 906	17 921	10 015
21 Melk og storfeslakt. 25 årskyr, Nord-Norge	798 402	8 989	48 016	39 027
22 Korn. <400 dekar korn (235), Østlandet	95 487	-530	799	1 329
23 Korn (20 største brukene). 851 daa Østl.	361 466	-1 755	7 762	9 517
24 Korn/svin. 331 daa k.+23 avlssv., Trøndel.	221 036	-6 240	-3 612	2 628
25 Sau. 137 vinterføra sauer, Vestlandet	383 579	4 467	17 665	13 197
26 Sau. 171 vinterføra sauer, Nord-Norge	587 538	3 799	20 835	17 036
27 Sau (25 største brukene). 291 vinterf. sauer	724 801	5 893	27 695	21 801

Tabell 36. Endring i sum tilskudd, kroner per årsverk

	Sum tilskudd 2016	Endring 2016-2017	Endring 2016-2018	Endring 2017- 2018
1 Melk og storfeslakt. 29 årskyr, landet	323 967	4 917	24 323	19 406
2 Korn. 386 dekar korn, landet	405 710	-2 504	7 305	9 808
3 Sau. 167 vinterföra sauer, landet	403 950	3 488	16 058	12 571
4 Melkeproduksjon geit. 133 årsg., landet	526 554	3 772	26 518	22 746
5 Svin/korn. 47 avlssvin+378 daa korn, landet	177 200	-6 572	-3 631	2 942
6 Egg/pl.prod. 6596 høner+266 daa k. landet	218 924	-1 374	970	2 344
7 Potet/korn. 125 daa pot.+ 432 daa k., landet	167 021	-2 611	-1 582	1 029
8 Storfeslakt/ammeku. 32 ammekyr, landet	490 124	6 648	31 013	24 365
9 Frukt og bær. 52 dekar frukt/bær, landet	169 684	3 758	24 673	20 915
10 Fjølfekjøtt/pl.prod. 111 313 fjølfe., landet	156 701	-759	1 301	2 060

Tabell 37. Endring i sum tilskudd, kroner per årsverk

	Sum tilskudd 2016	Endring 2016-2017	Endring 2016-2018	Endring 2017- 2018
11 Økologisk melk og storfeslakt. 26 årskyr	316 771	7 471	25 906	18 435
12 Melk (de 1/3 minste brukene). 15 årskyr	285 709	5 584	24 656	19 072
13 Melk (de 1/3 største brukene). 46 årskyr	357 038	4 329	24 344	20 015
14 Melk (de 25 største brukene). 65 årskyr	402 626	4 191	24 834	20 643
15 Melk og storfeslakt. 33 årskyr, Østl. flatb.	324 076	-1 981	-7 478	-5 497
16 Melk og storfeslakt. 27 årskyr, Østl. a.bygd.	346 295	4 912	22 629	17 717
17 Melk og storfeslakt. 36 årskyr, Jæren	246 709	6 423	8 400	1 977
18 Melk og storfeslakt. 26 årskyr, A/R. a.bygd.	297 539	5 037	22 291	17 254
19 Melk og storfeslakt. 28 årskyr, Vestlandet	301 443	4 943	23 624	18 681
20 Melk og storfeslakt. 31 årskyr, Trøndelag	305 258	3 885	8 805	4 921
21 Melk og storfeslakt. 25 årskyr, Nord-Norge	398 769	4 490	23 982	19 492
22 Korn. <400 dekar korn (235), Østlandet	303 225	-1 682	2 537	4 219
23 Korn (20 største brukene). 851 daa Østl.	463 450	-2 250	9 952	12 202
24 Korn/svin. 331 daa k.+23 avlssv., Trøndel.	233 837	-6 602	-3 821	2 780
25 Sau. 137 vinterföra sauer, Vestlandet	340 898	3 970	15 699	11 729
26 Sau. 171 vinterföra sauer, Nord-Norge	492 507	3 185	17 465	14 280
27 Sau (25 største brukene). 291 vinterf. sauer	446 050	3 627	17 044	13 417

De to tabellene nedenfor viser antatt inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget for det enkelte referansebruk for årene 2016–2018.

Beregningen tar utgangspunkt i registrert jordbruksfradrag i 2016. Fradraget er regnet om til skattbar jordbruksinntekt i 2016. Skattbar jordbruksinntekt er justert til normalisert avlingsnivå i basisåret og så regnet fram forholdsvis etter endringene i driftsoverskuddet det enkelte år og reglene for beregning av jordbruksfradraget det enkelte år. Beregnet jordbruksfradrag er omregnet til verdi før skatt med skatteprosent 38,0 på alle bruk i 2016, med skatteprosent 37,7 i 2017 og med skatteprosent 37,6 i 2018 (jf. utredning nr. 1/2018 kapittel 1.9).

Tabell 38. Beregnet inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget. Kroner per bruk

		2016	2017	2018	
1	Melk og storfeslakt. 29 årskyr	Landet	65 700	63 600	59 400
2	Korn. 386 dekar korn	Landet	30 400	29 600	26 000
3	Sau. 167 vinterfôra sauer	Landet	44 500	35 500	32 600
4	Melkeproduksjon geit. 133 årsgeiter	Landet	65 600	62 300	60 000
5	Svin og korn. 47 avlssvin + 378 dekar korn	Landet	61 700	48 600	41 600
6	Egg og planteprodukter. 6596 høner + 266 dekar korn	Landet	52 700	54 500	49 800
7	Poteter og korn. 125 dekar poteter + 432 dekar korn	Landet	48 900	48 600	44 300
8	Storfeslakt/ammeku. 32 ammekyr	Landet	46 000	44 600	42 300
9	Frukt og bær. 52 dekar frukt og bær	Landet	54 000	51 400	49 900
10	Fjorfekjøtt og planteprodukter. 111 313 fjorfeslakt	Landet	57 800	45 500	35 500

Tabell 39. Beregnet inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget. Kroner per bruk

		2016	2017	2018	
11	Økologisk melk og storfeslakt. 26 årskyr	Landet	57 300	55 500	52 300
12	Melk (de 1/3 minste brukene). 15 årskyr	Landet	60 800	59 200	56 800
13	Melk (de 1/3 største brukene). 46 årskyr	Landet	67 100	64 100	61 300
14	Melk (de 25 største brukene). 65 årskyr	Landet	67 100	64 100	61 300
15	Melk og storfeslakt. 33 årskyr	Østlandets flatbygder	67 100	64 100	55 300
16	Melk og storfeslakt. 27 årskyr	Østlandets a. bygder	65 900	63 600	58 800
17	Melk og storfeslakt. 36 årskyr	Agder og Rog., Jæren	59 200	57 500	51 800
18	Melk og storfeslakt. 26 årskyr	Agder/ Rog. a. bygder	61 600	59 700	55 700
19	Melk og storfeslakt. 28 årskyr	Vestlandet	65 000	62 700	58 500
20	Melk og storfeslakt. 31 årskyr	Trøndelag	67 100	64 100	60 700
21	Melk og storfeslakt. 25 årskyr	Nord-Norge	66 000	63 900	60 000
22	Korn. <400 dekar korn (235 dekar korn)	Østlandet	15 700	15 800	10 300
23	Korn (20 største brukene). 851 daa korn	Østlandet	54 700	53 600	47 400
24	Korn og korn/svin. 331 daa + 23 avlssvin	Trøndelag	44 300	36 800	32 200
25	Sau. 137 vinterfôra sauer	Vestlandet	38 800	31 700	29 600
26	Sau. 171 vinterfôra sauer	Nord-Norge	54 000	44 700	41 300
27	Sau (25 største brukene). 291 v.f.sauer	Landet	60 500	45 900	41 700

I de to tabellene nedenfor er beregnet utslag av jordbruksfradraget på vederlag til arbeid og egenkapital vist per årsverk.

Tabell 40. Beregnet inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget. Kroner per årsverk

			2016	2017	2018
1	Melk og storfeslakt. 29 årskyr	Landet	32 600	31 600	29 500
2	Korn. 386 dekar korn	Landet	73 000	71 100	62 700
3	Sau. 167 vinterfôra sauer	Landet	36 700	29 200	26 900
4	Melkeproduksjon geit. 133 årsgeiter	Landet	39 000	37 100	35 700
5	Svin og korn. 47 avlssvin + 378 dekar korn	Landet	37 600	29 600	25 400
6	Egg og planteprodukter. 6596 høner + 266 dekar korn	Landet	40 100	41 500	37 900
7	Poteter og korn. 125 dekar poteter + 432 dekar korn	Landet	29 900	29 800	27 100
8	Storfeslakt/ammeku. 32 ammekyr	Landet	36 900	35 700	33 900
9	Frukt og bær. 52 dekar frukt og bær	Landet	28 100	26 800	26 000
10	Fjorfekjøtt og planteprodukter. 111 313 fjorfeslakt	Landet	58 500	46 000	35 900

Tabell 41. Beregnet inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget. Kroner per årsverk

			2016	2017	2018
11	Økologisk melk og storfeslakt. 26 årskyr	Landet	28 800	27 900	26 300
12	Melk (de 1/3 minste brukene). 15 årskyr	Landet	35 000	34 100	32 700
13	Melk (de 1/3 største brukene). 46 årskyr	Landet	28 400	27 200	26 000
14	Melk (de 25 største brukene). 65 årskyr	Landet	23 900	22 800	21 800
15	Melk og storfeslakt. 33 årskyr	Østlandets flatbygder	33 000	31 500	27 200
16	Melk og storfeslakt. 27 årskyr	Østlandets a. bygder	33 600	32 400	30 000
17	Melk og storfeslakt. 36 årskyr	Agder og Rog., Jæren	31 900	31 000	27 900
18	Melk og storfeslakt. 26 årskyr	Agder/ Rog. a. bygder	32 400	31 400	29 300
19	Melk og storfeslakt. 28 årskyr	Vestlandet	30 900	29 800	27 800
20	Melk og storfeslakt. 31 årskyr	Trøndelag	33 000	31 500	29 800
21	Melk og storfeslakt. 25 årskyr	Nord-Norge	33 000	31 900	30 000
22	Korn. <400 dekar korn (235 dekar korn)	Østlandet	49 800	50 300	32 600
23	Korn (20 største brukene). 851 daa korn	Østlandet	70 200	68 700	60 800
24	Korn og korn/svin. 331 daa + 23 avlssvin	Trøndelag	46 800	38 900	34 100
25	Sau. 137 vinterfôra sauer	Vestlandet	34 500	28 200	26 300
26	Sau. 171 vinterfôra sauer	Nord-Norge	45 300	37 400	34 700
27	Sau (25 største brukene). 291 v.f.sauer	Landet	37 200	28 200	25 700

Tabellene nedenfor viser det beregnede vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk inklusive beregnet utslag av jordbruksfradraget for de enkelte referansebruk.

Tabell 42. Vederlag til arbeid og egenkapital inklusive beregnet inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget, kroner per årsverk. Framregning eksklusive volumframregninger fra regnskapsåret 2016

	Årsverk	2016	2017	2018
1 Melk og storfeslakt. 29 årskyr, landet	2,013	382 500	388 800	378 200
2 Korn. 386 dekar korn, landet	0,416	272 400	281 200	231 500
3 Sau. 167 vinterfôra sauer, landet	1,214	218 300	175 400	167 100
4 Melkeproduksjon geit. 133 årsgeiter, landet	1,682	448 300	446 400	449 200
5 Svin/korn. 47 avlssvin + 378 dekar korn, landet	1,641	518 900	407 000	350 900
6 Egg/planteprod. 6596 høner + 266 dekar korn, landet	1,313	420 900	466 900	438 800
7 Potet/korn. 125 dekar poteter + 432 daa korn, landet	1,632	352 900	370 800	350 800
8 Storfeslakt/ammeku. 32 ammekyr, landet	1,248	293 200	298 900	294 100
9 Frukt og bær. 52 dekar frukt og bær, landet	1,919	352 800	352 600	359 600
10 Fjølfekjøtt/planteprodukter. 111 313 fjølfe-slakt, landet	0,989	412 000	317 400	233 700

Tabell 43. Vederlag til arbeid og egenkapital inklusive beregnet inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget, kroner per årsverk. Framregning eksklusive volumframregninger fra regnskapsåret 2016

	Årsverk	2016	2017	2018
11 Økologisk melk og storfeslakt. 26 årskyr, landet	1,988	353 900	360 500	355 500
12 Melk (de 1/3 minste brukene). 15 årskyr, landet	1,738	316 800	323 000	324 300
13 Melk (de 1/3 største brukene). 46 årskyr, landet	2,360	422 700	429 000	408 400
14 Melk (de 25 største brukene). 65 årskyr, landet	2,809	484 800	490 300	462 800
15 Melk og storfeslakt. 33 årskyr, Østlandets flatbygder	2,035	406 300	405 500	363 700
16 Melk og storfeslakt. 27 årskyr, Østl. andre bygder	1,963	380 100	384 800	372 300
17 Melk og storfeslakt. 36 årskyr, Agder/Rogal. Jæren	1,853	438 300	448 600	414 400
18 Melk og storfeslakt. 26 årskyr, Ag./Ro. andre bygder	1,898	357 500	363 900	354 000
19 Melk og storfeslakt. 28 årskyr, Vestlandet	2,105	350 500	355 100	344 500
20 Melk og storfeslakt. 31 årskyr, Trøndelag	2,035	399 300	405 200	379 600
21 Melk og storfeslakt. 25 årskyr, Nord-Norge	2,002	393 900	400 800	391 900
22 Korn. <400 dekar korn (235 dekar korn), Østlandet	0,315	94 000	101 500	44 400
23 Korn (de 20 største brukene). 851 daa korn, Østlandet	0,780	478 700	493 200	440 700
24 Korn/svin. 331 dekar korn + 23 avlssvin, Trøndelag	0,945	477 900	386 100	332 800
25 Sau. 137 vinterfôra sauer, Vestlandet	1,125	174 500	143 000	138 600
26 Sau. 171 vinterfôra sauer, Nord-Norge	1,193	270 200	228 600	219 600
27 Sau (de 25 største brukene). 291 vinterfôra sauer, landet	1,625	272 200	213 300	202 300

Tabell 44. Endring i vederlag til arbeid og egenkapital inklusive beregnet inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget, kroner per årsverk. Framregning eksklusive volumframregninger fra regnskapsåret 2016

	Kroner pr årsverk 2016	Endring 2016- 2017	Endring 2017- 2018	Endring 2016- 2018
1 Melk og storfeslakt. 29 årskyr, landet	382 500	6 300	-10 600	-4 300
2 Korn. 386 dekar korn, landet	272 400	8 800	-49 700	-40 900
3 Sau. 167 vinterføra sauer, landet	218 300	-42 900	-8 300	-51 200
4 Melkeproduksjon geit. 133 årsg., landet	448 300	-1 900	2 800	900
5 Svin/korn. 47 avlssvin+378 daa korn, landet	518 900	-111 900	-56 100	-168 000
6 Egg/pl.prod. 6596 høner+266 daa k. landet	420 900	46 000	-28 100	17 900
7 Potet/korn. 125 daa pot.+ 432 daa k., landet	352 900	17 900	-20 000	-2 100
8 Storfeslakt/ammeku. 32 ammekyr, landet	293 200	5 700	-4 800	900
9 Frukt og bær. 52 dekar frukt/bær, landet	352 800	-200	7 000	6 800
10 Fjorfekjøtt/pl.prod. 111 313 fjorfesl., landet	412 000	-94 600	-83 700	-178 300

Tabell 45. Endring i vederlag til arbeid og egenkapital inklusive beregnet inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget, kroner per årsverk. Framregning eksklusive volumframregninger fra regnskapsåret 2016

	Kroner pr årsverk 2016	Endring 2016- 2017	Endring 2017- 2018	Endring 2016- 2018
11 Økologisk melk og storfeslakt. 26 årskyr	353 900	6 600	-5 000	1 600
12 Melk (de 1/3 minste brukene). 15 årskyr	316 800	6 200	1 300	7 500
13 Melk (de 1/3 største brukene). 46 årskyr	422 700	6 300	-20 600	-14 300
14 Melk (de 25 største brukene). 65 årskyr	484 800	5 500	-27 500	-22 000
15 Melk og storfeslakt. 33 årskyr, Østl. flatb.	406 300	-800	-41 800	-42 600
16 Melk og storfeslakt. 27 årskyr, Østl. a.bygd.	380 100	4 700	-12 500	-7 800
17 Melk og storfeslakt. 36 årskyr, Jæren	438 300	10 300	-34 200	-23 900
18 Melk og storfeslakt. 26 årskyr, A/R. a.bygd.	357 500	6 400	-9 900	-3 500
19 Melk og storfeslakt. 28 årskyr, Vestlandet	350 500	4 600	-10 600	-6 000
20 Melk og storfeslakt. 31 årskyr, Trøndelag	399 300	5 900	-25 600	-19 700
21 Melk og storfeslakt. 25 årskyr, Nord-Norge	393 900	6 900	-8 900	-2 000
22 Korn. <400 dekar korn (235), Østlandet	94 000	7 500	-57 100	-49 600
23 Korn (20 største brukene). 851 daa Østl.	478 700	14 500	-52 500	-38 000
24 Korn/svin. 331 daa k.+23 avlssv., Trøndel.	477 900	-91 800	-53 300	-145 100
25 Sau. 137 vinterføra sauer, Vestlandet	174 500	-31 500	-4 400	-35 900
26 Sau. 171 vinterføra sauer, Nord-Norge	270 200	-41 600	-9 000	-50 600
27 Sau (25 største brukene). 291 vinterf. sauer	272 200	-58 900	-11 000	-69 900

Utslaget av jordbruksfradraget er ikke regnet inn i resultatene som er presentert ellers i denne utredningen.

9.2 Økologisk melkeproduksjon

Det er 21 Debio-godkjente melkeproduksjonsbruk som inngår i årets referansebruk 11 med økologisk melk og storfeslakt. Presentasjonen i tabell 50 nedenfor omfatter kun regnskapsåret 2016 (basisåret).

Årets driftsgranskingsbruk med økologisk melkeproduksjon ligger i fylkene Østfold, Akershus, Hedmark, Vestfold, Telemark, Vest-Agder, Rogaland, Hordaland, Møre og Romsdal, Sør-Trøndelag og Nordland.

Referansebruk 11 har 25,5 årskyr, 30,0 andre storfe og bare et lite innslag av andre husdyr. Jordbruksarealet i alt er på 423 dekar, herav 372 dekar eng/beite og 40 dekar korn/erter/oljefrø. Referansebruket leverer ca. 154 800 liter melk og 3 600 kg storfekjøtt. Tilsvarende for referansebruk 1 er ca. 203 300 liter melk og 7 320 kg storfekjøtt. Oppnådd melkepris (uten tilskudd) på referansebruk 11 er 5,97 kroner per liter, som er 46 øre høyere enn for eksempel på referansebruk 1. For ku- og storfekjøtt er oppnådd pris (uten tilskudd) henholdsvis 2,40 kroner høyere og 1,47 kroner lavere per kg enn på referansebruk 1.

I tabell 50 nedenfor vises det økonomiske resultatet for gruppen av driftsgranskingsbruk med økologisk melkeproduksjon, referansebruk 11, i regnskapsåret 2016 og de tilsvarende resultatene for referansebruk 1. Av tabellen går det fram at de ulike inntekts- og kostnadspostene er noe forskjellig mellom de to gruppene av bruk. Pristilskuddene utgjøres i hovedsak av distriktstilskudd melk, distriktstilskudd storfekjøtt og kvalitetstilskudd storfekjøtt. Den relativt store forskjellen mellom de to referansebrukene skyldes både levert mengde og geografisk plassering av enkeltbrukene som inngår. Arbeidsforbruket på de økologiske melkeproduksjonsbrukene er i gjennomsnitt 3668 timer mens det er 3714 timer på referansebruk 1 som i årets beregninger har 28,7 årskyr (og til sammenligning 3622 timer på referansebruk 16 med 26,8 årskyr, 3502 timer på referansebruk 18 med 26,1 årskyr og 3694 timer på referansebruk 21 med 25,3 årskyr).

Tabell 46. Resultatregning for 21 driftsgranskingsbruk med økologisk melkeproduksjon og referansebruk 1, regnskapsåret 2016. Kroner

	Økologisk melkeproduksjon	Referansebruk 1
Antall årskyr	25,5	28,7
Omsatt melk, liter per årsku	6 072	7 085
Melkepris (uten tilskudd), kroner per liter	5,97	5,51
Jordbruksareal i alt, dekar	423	417
Sum inntekter før tilskudd	1 294 200	1 623 000
Pristilskudd	39 800	132 000
Produksjonsuavhengige tilskudd	590 000	520 100
+ Tilskudd i alt	629 800	652 100
= Inntekter i alt	1 924 000	2 275 100
Variable kostnader	535 500	744 900
Faste kostnader	673 300	674 700
Avskrivninger	226 500	233 700
- Kostnader i alt	1 435 300	1 653 300
= Driftsoverskudd	488 700	621 800
+ Leid arbeid	214 500	157 200
- Jordbrukets andel av gjeldsrenter	54 600	67 400
- Jordbrukets andel av kår	2 300	4 500
= Vederlag til arb. og egenkapital	646 300	707 100
/ Antall årsverk	1,988	2,013
= Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk	325 100	351 300

9.3 Analyse av kombinerte produksjoner

Noen referansebruk kombinerer flere driftsgrener. Dette gjelder blant annet referansebrukene 5-7 som er svin kombinert med korn, egg kombinert med planteprodukter og poteter kombinert med korn. Ideelt sett hadde det vært ønskelig med driftsgreanalyser av de kombinerte produksjonene slik at utslagene for hver produksjonsgren kunne studeres. Materialet gir ikke anledning til det, og spesielt på kostnadssiden er det krevende å splitte kostnader blant annet til leid arbeid, administrasjon, drivstoff, elektrisk kraft og alle kapitalkostnadene inklusive gjeld og renter på lånt kapital. Arbeidsforbruket er heller ikke fordelt på driftsgrener på det enkelte deltakerbruket. Fordeling av slike fellesposter krever stor grad av skjønn, som igjen øker usikkerheten i resultatene.

BFJ har gjort en slags driftsgreinanalyse for referansebrukene 5-7, men understreker at fordelingsforutsetningene er usikre. For noen poster, blant annet arbeidsforbruk, er fordelingen til korn gjort med bakgrunn i resultater fra referansebruk 2 som er et kornbruk.

Driftsgreinresultatene for regnskapsåret 2016 for referansebruk 5-7 er vist i tabellene 51 – 53. I tabellene avviker de to nederste linjene litt fra tabellhodet. Arbeidsforbruket er angitt i årsverk (ikke 1000 kroner) og vederlaget per årsverk i prosent angir driftsgreinens vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk i prosent av resultatet for referansebruket samlet.

Tabell 47. Hovedposter fordelt på to driftsgreiner på referansebruk 5 for regnskapsåret 2016. 1000 kroner og prosent

	Svin		Korn	
	1000 kr	%	1000 kr	%
Sum inntekter før tilskudd	2 679	83	552	17
Tilskudd i alt	114	39	177	61
Inntekter i alt	2 793	79	728	21
Variable kostnader	1 562	91	157	9
Faste kostnader før avskrivninger	487	63	285	37
Kostnader i alt	2 232	80	551	20
Driftsoverskudd	561	76	178	24
Vederlag til arbeid og egenkapital	623	79	167	21
Arbeidsforbruk, årsverk	1,25	76	0,39	24
Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk	497	103	430	89

Tabell 48. Hovedposter fordelt på to driftsgreiner på referansebruk 6 for regnskapsåret 2016. 1000 kroner og prosent

	Egg (og husdyr)		Planteproduksjon	
	1000 kr	%	1000 kr	%
Sum inntekter før tilskudd	2 179	83	455	17
Tilskudd i alt	163	57	124	43
Inntekter i alt	2 342	80	579	20
Variable kostnader	1 482	93	104	7
Faste kostnader før avskrivninger	342	63	197	37
Kostnader i alt	2 042	83	407	17
Driftsoverskudd	300	64	172	36
Vederlag til arbeid og egenkapital	342	68	158	32
Arbeidsforbruk, årsverk	1,03	78	0,28	22
Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk	332	87	557	146

Referansebruket har litt ulike sideproduksjoner. Det er 5 storfe og 4 hester som her er regnet sammen med eggproduksjon. I planteproduksjonen inngår litt poteter og noe eng og beite.

Tabell 49. Hovedposter fordelt på to driftsgreiner på referansebruk 7 for regnskapsåret 2016. 1000 kroner og prosent

	Poteter og annet		Korn	
	1000 kr	%	1000 kr	%
Sum inntekter før tilskudd	1076	63	637	37
Tilskudd i alt	110	40	162	60
Inntekter i alt	1 186	60	800	40
Variable kostnader	320	60	217	40
Faste kostnader før avskrivninger	439	59	309	41
Kostnader i alt	893	57	670	43
Driftsoverskudd	293	69	130	31
Vederlag til arbeid og egenkapital	403	77	124	23
Arbeidsforbruk, årsverk	1,22	75	0,41	25
Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk	331	102	300	93

Referansebruket har mindre enn 2 000 kroner i husdyrinntekter. Poteter utgjør 51 prosent av planteproduksjonsinntektene, mens korn utgjør 34 prosent. Grønnsaker utgjør 13 prosent av planteproduksjonsinntektene og grovfôrsalg og grasfrø er ubetydelig. Arbeidsforbruket i kornproduksjonen vil med 2,0 timer per dekar (som for det litt mindre referansebruk 2) utgjøre 27 prosent av arbeidsforbruket. Arbeidsforbruket til grønnsaker vil trolig ligne mest på arbeidsforbruket i potetproduksjonen. Arbeidsforbruket for de 166 dekarne til poteter og annet enn korn blir 12,2 timer per dekar.

For alle disse tre kombinerte referansebrukene er det den førstnevnte driftsgrenen (henholdsvis svin, egg og poteter) som dominerer ved at den bidrar med størstedelen av inntektene, kostnadene, driftsoverskuddet og størstedelen av arbeidsinnsatsen. I resultatmålet «Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk» vurderes resultatet ut fra arbeidsinnsatsen og også her kommer hovedproduksjonen best ut for referansebrukene 5 og 6 med husdyrproduksjon og gir noe mer vederlag per innsatt time enn den andre driftsgrenen dominert av korn. For referansebruket med poteter og hagebruksprodukter i tillegg til korn er det for 2016 også hovedproduksjonen poteter som gir best vederlag per innsatt time.

9.4 Sammenligning av resultatene i referansebruks-systemet med resultatene fra normaliserte regnskaper

I dette kapitlet er det foretatt en sammenligning av resultatene i referansebruksberegningene eksklusive volumframregninger fra regnskapsåret 2016 med resultatene fra totalkalkylens normaliserte regnskaper. Resultatene fra referansebrukene er beregninger utført på bruksnivå på grunnlag av bruk over et visst økonomisk driftsomfang, mens totalkalkylens normaliserte regnskaper er et sektorregnskap med aggregerte tall for hele det norske jordbruket fordelt ut på totalt antall årsverk. På en del områder vil det derfor være ulike beregningsprinsipper som er lagt til grunn i de to systemene. Totalkalkylen vil i større grad fange opp strukturelle endringer i jordbruket og utvalget av referansebruk er ikke representativt for totaljordbruket.

Noen flere årsaker til ulik utvikling i vederlaget til arbeid og egenkapital per årsverk fra 2016 til 2017 og fra 2017 til 2018 mellom de to beregningssystemene er forsøkt forklart nedenfor.

Til sammenligningen har en beregnet et grovt gjennomsnitt av vederlaget til arbeid og egenkapital på referansebrukene i 2016. Dette er gjort ved å ta resultatet fra de første 10 referansebrukene og vekte dem etter antall driftsgranskingsbruk som inngår og antall årsverk. Tabellen under viser at inntektsnivået da er ca. 19 300 kroner per årsverk lavere i referansebruksberegningene. I fjorårets beregninger var inntektsnivået i regnskapsåret 2015 ca. 3 500 kroner per årsverk lavere i referansebruksberegningene enn i normaliserte regnskaper. En av årsakene til dette nivåskiftet er ulik periodisering av etterbetalinger i melkeprisen (jf. underkapittel 6.3).

For framregningsårene har en i tabellen vist hvilket intervall utviklingen av vederlaget per årsverk varierer innenfor på enkeltbruksnivå.

Normaliserte regnskaper og beregnet referansebruksinntekt eksklusive volumframregninger fra regnskapsåret 2016 viser følgende utvikling med hensyn til resultat og årlig endring i vederlaget til arbeid og egenkapital i kroner per årsverk.

Tabell 50. Vederlag til arbeid og egenkapital i kroner per årsverk²

	Normaliserte regnskaper		Referansebruksberegningene ekskl. volumframregninger	
	Kr/årsv	Endring	Kr/årsv	Intervall for endring
2016	342 800		323 500	
2017	337 800	– 5 000		fra minus 103 900 til pluss 44 700
2018	331 200	– 6 600		fra minus 73 600 til pluss 7 700

Tabellen viser at inntektsutviklingen er noe forskjellig i de to beregningssystemene og at inntektsutviklingen dessuten varierer betydelig mellom ulike referansebruk.

Sammenlignet med utviklingen av et grovt gjennomsnitt av referansebrukene eksklusive volumframregninger fra regnskapsåret 2016, men med samme vektning i framregningsårene, finner vi at både referansebrukene og normaliserte regnskaper har en gjennomsnittlig inntektsnedgang per årsverk fra 2016 til 2017. Differansen i inntektsutviklingen mellom de to beregningssystemene er omtrent 1 000 kroner større

² Jordbruksfradrag ved skatteligningen er ikke regnet inn.

nedgang i normaliserte regnskaper. Fra 2017 til 2018 er det også en gjennomsnittlig inntektsnedgang både i referansebruksberegningene og i normaliserte regnskaper. Differansen i inntektsutviklingen er omtrent 4 800 kroner svakere utvikling i referansebruksberegningene. Ser en på nivået ligger altså referansebrukene 19 300 kroner under normaliserte regnskaper i 2016 og om lag 23 100 kroner under normaliserte regnskaper i 2018.

Noen forskjeller som kan bidra til å forklare litt nærmere både ulik utvikling og ulikt nivå er:

- Framregning av melkepris avviker fra totalkalkylen. Dette handler om ulik periodisering av etterbetalinger og er nærmere omtalt i underkapittel 6.3. Forskjellen fra 2016 til 2017 er 16 øre per liter melk svakere prisutvikling i totalkalkylen som tilsvarer 5 400 kroner per årsverk. Forskjellen fra 2017 til 2018 er 2 øre per liter melk mindre prisnedgang i totalkalkylen som tilsvarer 700 kroner per årsverk.
- Kapitalslitet bygger på prinsippet om historisk kost i driftsgranskingene og prisnivåjustering i normaliserte regnskaper. Dette gir lavere kapitalslit i driftsgranskingene (og referansebrukene) enn i normaliserte regnskaper. Det gir også forskjellig utvikling i beregnet kapitalslit, som må ses i sammenheng med utviklingen i rentekostnadene.
- Forskjell i utviklingen i nominell rente og realrente. «Effekt av finansiering» (prisstigningsgevinst på den lånte delen av kapitalen) reduserer rentekostnaden i normaliserte regnskaper slik at det blir realrente. I årets beregning gir dette fra 2016 til 2017 tilnærmet intet bidrag til utviklingen og et positivt bidrag på 300 kroner per årsverk fra 2017 til 2018 i normaliserte regnskaper. I referansebruksberegningene beregnes kapitalslitet etter historiske investeringskostnader slik at det ikke blir noen prisstigningsgevinst og det regnes med nominelle renter.
- Produktivitetsendring/volumendring er i år ikke regnet inn på referansebrukene, jamfør kapittel 5. I normaliserte regnskaper betyr nedgangen i samlet antall årsverk i jordbruket en økning i vederlaget på om lag 7 000 kroner per årsverk fra 2016 til 2017 og om lag 7 000 kroner per årsverk fra 2017 til 2018. Totalkalkylen fanger umiddelbart opp strukturelle endringer i jordbruket slik som nedgang i arbeidsforbruk.
- Alle jordbrukets produksjoner inngår i totalkalkylens normaliserte regnskaper, men en del av disse inngår ikke i referansebrukene. Dette er blant annet pelsdyr, grønnsaker og blomster.
- I referansebrukene føres kostnader og eventuelt inntekter ved jordleie slik de fremgår av driftsregnskapet for enkeltbruk. I normaliserte regnskaper anses all jord å tilhøre sektoren slik at kapital på bortleid jord er ført på jordbruket og gjeld og renter knyttet til bortleid jord er tillagt jordbruksgjelda.
- Normaliserte regnskaper har med poster som ikke inngår i referansebrukene. Tidligpensjonsordning er en slik post som bidrar til et høyere nivå i normaliserte regnskaper med til sammen omtrent 1 700 kroner per årsverk i 2016.
- Beregningssystemene har forskjellig prinsipp for føring av tilskudd. I referansebruksberegningene framregnes tilskudd med vedtatte satser, mens i normaliserte regnskaper er det bevilgningene for overførbare poster (direkte tilskudd) som regnes inn for budsjettåret 2018.